

D R I T A

“Drita lufton kundër errësirës kur ndriçon.”

KEPPLER

E PËRMUAJSHME FETARE - KULTURORE E KISHËS KATOLIKE

Prizren • Shtator 2007 • Viti XXIV • Nr. 5 (156) • Çmimi: Kosovë 1€, Europë 2€, Zvicër 3SFR, SHBA \$2.50

“Auf Christus schau” – “Ta sodisim Krishtin”.
Motoja e shtegimit të Papa Benediktit XVI në Austri (7–9 shtator 2007)

FAQE 5

LETËRSIA E ATË GJERGJ FISHTËS (II)

FAQE 16–17

(Shkruan: NDUE UKAJ)

DRITA E KRISHTIT NDRIÇON TË GJITHË – SHPRESA PËR RISI DHE BASHKIM NË EVROPË
Asambleja III Evropiane Ekumenike

FAQE 8–9

(Shkruan: IMZOT LUCJAN AVGUSTINI)

IN MEMORIAM

At Zef Pllumi (1924–2007)

FAQE 18

KËNDVËSHTRIM

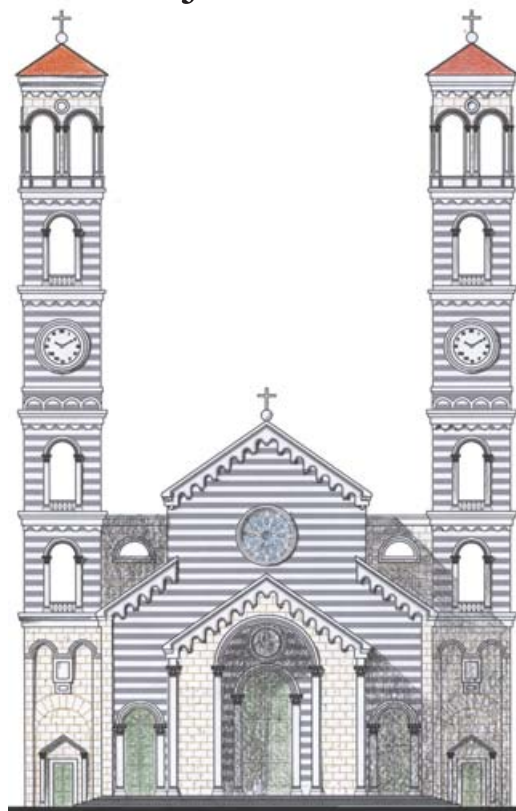
Katedralja dhe Universiteti

Autoriteti kryesor fetar i kohëve të lashta të krishtera shënjohet Anëpërmas fjalës *chathedra* (fron, seli), së këndejmi rrjedh edhe fjala *katedrale*, e cila tregon kryekishën e një dioqeze, në të cilën ipeshkvi e ka fronin e tij. Ishte Kisha Katolike ajo që krijoi një kapitull të ri epokal e që e shënon dhe e çon përpara historinë: krijoi fushën e dijeve që quhet *studium* e që ndahet nga *teologicum*. Kjo u arrit në shekullin XIII, simbas frymës së papa Gelasit e të binomit të larttheksuar, ku të drejtën për të zhvilluar veprimtari intelektuale, e marrin edhe “laikët”, mbasi deri atëherë ekzistonin vetëm universitetet teologjike. Tani, nga gjiri i Kishës Katolike, lind edhe modeli i dytë intelektual, modeli tjetër i dijes e i arsimit, ai i universiteteve, të cilat strukturohen në bazë të *katedrave* (pra, edhe universitetet moderne e kanë ruajtur origjinën e tyre nga Katedralja). Pikërisht Koha e Katedraleve ishte ajo që e ndau mësimin laik nga ai teologjik e ku u përçua ndarja e kishës nga shteti dhe nga politika; se katedralët ndërtohen në qendra të qytetit kudo në Evropë e në botën e krishterë dhe pranë tyre i ndërtohen edhe universitetet. Katedralët qenë themeluese të artit të Humanizmit e të Renesancës, të letërsisë moderne, të Kohës Moderne, të dijeve e të shkencave, si dhe të zbulimeve të pareshura shkencore. Katedralët kanë qenë themeluese edhe të Universitetit të parë në gadishullin Ilirik, atij të Durrësit. “Dihet saktësisht se para pushtimit të egër të osmanlinjëve ka ekzistuar Universiteti i Durrësit, në kuptim të atyre studimeve të përgjithshme që bëheshin në Padovë, Bolonjë dhe në qendra të tjera universitare evropiane...” Kurse pushtuesi pesëshekullor s’pati një model më të lartë kulture t’iu ofroj shqiptarëve, prandaj shembte e mbyllte universitete e shkolla. A mund të ishte Prishtina i vetmi kryeqytet evropian pa katedrale? Katedrale ka edhe në kryeqytetin e dikurshëm evropian në kohën e Bizantit e në atë të Perandorisë Osmane, në Stamboll.

E kur Nëna Terezë, nëpërmes kontemplacioneve të saj shkruante lutje për myslimanë, të krishterë dhe hindus, fillimisht, pakkush kishte menduar se ajo do t’ishte njëra ndër shtyllat më të forta të identitetit tonë përfaqësues në botë. Pakkush kishte besuar se në emër të saj do të ngritët katedralja. Nga ana tjetër, do theksuar se janë shqiptarët e besimit islam ata që i kanë ruajtur manastiret, katedralët dhe kishat, duke i konsideruar ato si objekte të shenjtja fetare. Porse këta mbrojtës jo të krishterë ato i ruajtën edhe për faktin se i kanë konsideruar si pjesë të vetat, si dëshmi të kulturës sonë, të tolerancës dhe të civilizimit shqiptar në Evropë. Pikërisht, ishte përcaktimi për modelin perëndimor të jetës shoqërore ai që i shtyri subjektet tona politike e institucionet, intelektualët e krijuesit tanë më të shquar të shfaqin përkrahjen e tyre për ngritjen e Katedrales në Prishtinë, kushtuar Nënës Terezë. Ajo po ndërtohet edhe si themel i mirëbesimit qytetar të Kosovës.

Prend BUZHALA

Katedralja “Nënë Tereza” në Prishtinë

pianë, që kishin një kulturë të zhvilluar të nivelit të lartë.

Në të gjitha tokat e Ilirisë, më vonë të quajtur Arbëri, lulëzoi feja e krishterë me kisha, bazilika e katedrale monumentale.

Fatkeqësisht, pas rënies së Arbërisë nën sundimin otoman, krishterimi pësoi rënie të dhunshme nga pushtuesit, u rrënuan kisha e katedrale, e bashkë me to edhe objektet tjera të avancimit që ishin nën suaza të tyre.

Dardania antike që kishte me qindra kisha dhe bazilika paleokristiane, gjë që dëshmohej edhe sot nga gërmimet e arkeologëve, u shndërruan në gërmadha, pasuri që ende qëndron në nëntokë. Sundimet e njëpasnjëshme mbi popullin tonë që nga Mesjeta e deri në shek. XX pamundësuan që kulturi kristian të rimëkëmbet për të pasur objekte të shenjtja me përmasa që dikur i gëzonim, të denja për krenrimin e liturgjisë dhe për zhvillimin shpirtëror e intelektual të popullsisë; përkundrazi ato sundime shkaktuan degradim fetar e kulturor.

Deri në kohërat e vona, Kishës Katolike iu desh të luftojë për mbijetesë. Sot jemi pa ato bazilika e katedrale të mrekullueshme mesjetare, që i kishe dikur e Bukura Arbëri, me stilin romanik të Mesjetës së hershme.

Më 5 shtator 2007 në Prishtinë, në 10 vjetorin e kalimit në Amshim të së Lumes Nënë Terezës, filluan solemnisht punimet e ndërtimit të Katedral-es, që do t’i kushtohet kësaj Bijë dhe Nënë shqiptare. Në këtë solemnitet të rëndësishëm morën pjesë personalitete të larta nga skena politike dhe kulturore e Kosovës.

Mbi origjinën ilire dhe vepërimitarinë e Shën Jeronimit (I)

FAQE 14–15

Shkruan:

Prof. dr. Jahja DRANÇOLLI e Gjon BERISHA

Intervista e revistës “Times” me Nënë Terezën

Vetë Krishti është i fshehur prapa fytyrës së të varfrit

FAQE 12–13

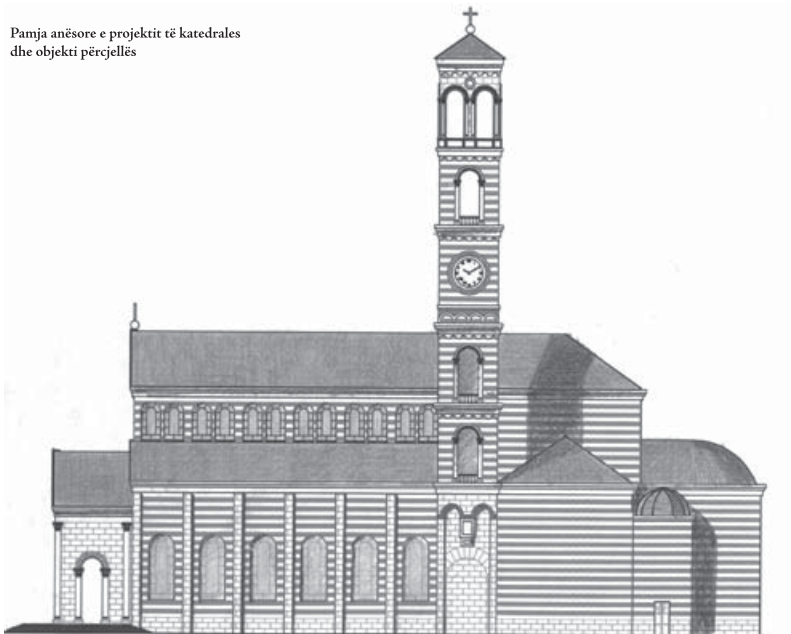

Me lindjen e krishterimit dhe zhvillimin e hovshëm të tij ndër popujt e Mesdheut dhe në brigjet e Ilirisë, të sjellë nga vetë apostujt, nxënës të Jezu Krishtit, edhe populli ynë e pranoi me dëshirë këtë Lajm të Gëzueshëm. Krishterimi apostolik e shkëputi definitivisht Ilirinë nga paganizmi dhe kultet e tyre arkaikë, e brumosi thellë qenien tonë me tharmin e ungjillit, duke e shndërruar atë në një popull përparimtar për të ecur krah për krah me popujt sivëllezër evrop-

Në gjysmën e shekullit të kaluar Kosova jetoi në një sistem diktatorial dhe ishte e pamundshme të mendohej e lë më të realizohet një projekt i këtillë, siç është ndërtimi i një Katedraleje në Prishtinë. Pas Luftës së lavdishme të Kosovës (1999) dhe lirisë për të jetuar si popull i pavarur, Kisha Katolike në Kosovë shqyrtoi seriozisht mundësinë e realizimit të dëshirës së kamotshme, që të ndërtohet një Katedrale në Prishtinë kushtuar së Lumes Nënë Terezë, pasi kjo Nënë u ngrit nga Kisha në →

Pamja anësore e projektit të katedrales dhe objekti përcjellës

nderin e altarit. Aq më tepër, sadopak t'i kthehet madhështia e lashtësisë (autoktonisë) qytetit të Prishtinës.

Pas bisedimeve të shumta me institucionet relevante qeverisëse, përkatësisht, Komunën, Presidencën, Qeverinë dhe Parlamentin, si dhe me subjekteve politike në Kosovë, u mundësua që projekti i Katedrales të fillojë dhe të ngrihet në lokacionin e Gjinnazit të dikurshëm "Xhevdet Doda".

Ecuria e procesit të ndërtimit të Katedrales

Pasi është caktuar lokacioni për ndërtimin e Katedrales, Ipeshkvia e Kosovës me bashkëpunëtorët e vet nisi hulumtimin për të gjetur arkitektët profesionistë për të përpiluar një projekt i cili do të ketë përmasa dinjitoze të një Katedraleje, e cila do të jetë një monument i shenjtë që shfaq madhështinë e krishterimit të lashtë shqiptar dhe i jep pamje evropiane kryeqendrës sonë.

Ipeshkvia bëri kontaktet e para me disa arkitektë universitarë në Romë, të njohur si projektues të bazilikave dhe katedraleve

nëpër Itali. Shumë shpejt, pikërisht më 19 maj 2003 u nënshkrua marrëveshja mes arkitektëve të Shoqatës së Arkitektëve të Romës dhe Ipeshkvisë që të punojnë projektin e Katedrales dhe u vendos që ajo të projektohet në stilin neo-romanik.

Pas bisedimeve të shumta mes Ipeshkvisë së Kosovës dhe Kuvendit Komunal të Prishtinës për dhënien e lokacionit për ndërtimin e Katedrales në Prishtinë, më 19 shtator 2002 miratohet nga i njëjti Kuvend Komunal i Prishtinës vendimi mbi caktimin e lokacionit për ndërtimin e Katedrales Katolike. Vendimi u lëshua nga KKP më 25 shtator 2002, 01 nr. 353-1773.

Më 04.03.2003, 01/2 nr. 353-263, Kuvendi Komunal i Prishtinës mori vendimin mbi ndryshimin dhe plotësimin e vendimit mbi caktimin e lokacionit për ndërtimin e objekteve të Katedrales katolike në Prishtinë, të datës 25.09.2002, me të cilin specifikohet lokacioni në vendin e gjinnazit "Xhevdet Doda" në sipërfaqe prej 1.30 ha, pronë e kuvendit komunal dhe obligimi i Ipeshkvisë për ndërtimin e

shkollës në lokacionin e ri që do ta caktojë Kuvendi Komunal i Prishtinës.

Më 26 gusht 2005 u bë bekimi i gurthemelit të Katedrales nga Imzot Mark Sopi. Mori pjesë një mori e madhe populli nga gjitha viset e Kosovës. Ndër personalitetet e larta ishin ish-Presidenti i Kosovës, i ndjeri Dr. Ibrahim Rugova, ish-Kryeparlamentari, akademik Nexhat Daci, Kardinali i Nju-Jorkut McCarrick, Ipeshkvi Imzot Zef Gashi, arqipeshkëv i Tivartit, dhe Ipeshkvi Imzot Dodë Gjergji, administrator i Ipeshkvisë së Sapës.

Pas bekimit të gurthemelit, për një kohë procesi për fillimin e ndërtimit të Katedrales përjetoi një ngecje të shkurtër për shkak të vdekjes së papritshme të Imzot Mark Sopit, dhe kohës gati njëvjeçare të pritjes së emërimit të ipeshkvit të ri. Me emërimin e ipeshkvit të ri Imzot Dodë Gjergji filluan bisedimet mes Komunës së Prishtinës dhe Ipeshkvisë me intensitetin e mëparshëm dhe rezultuan me marrëveshje të re të radhës.

Më 2 shkurt 2007, 01 nr. 353-34, u lidh kontrata për shfrytëzi-

min e tokës për ndërtimin e katedrales dhe objekteve tjera, pasi një ditë përpara, më 1 shkurt 2007, në mes Ipeshkvisë së Kosovës, Komunës së Prishtinës dhe Ministrisë së Arsimit dhe Teknologjisë u caktua vlera e ndërtimit të gjinnazit "Xhevdet Doda" në shumë prej 1.250.000 eurosh, prej të cilave 850.000 euro do t'i sigurojë Ipeshkvia, kurse 400.000 euro Ministria e Arsimit dhe Teknologjisë. Po ashtu, me këtë marrëveshje Komuna e Prishtinës mori për obligim që nga momenti i marrjes së lejes ndërtimore për ndërtimin e

një copë dhe e u bekua puna e filluar nga ipeshkvi.

Nga fjalimi i presidentit po veçojmë fjalët e tij. "Katedralja do të jetë një objekt që do të prezantojë vlerën tonë, identitetin dhe ndjenjën tonë ndaj besimeve. Prishtina me këtë qasje do të ketë ndjenjën për të ecë më shpejt me vlera të reja," tha presidenti dhe shtoi duke shprehur fuqishëm përkrahjen e Presidencës ndaj Kishës Katolike, që ky projekt i përbashkët të ecën mbarë dhe ta shohim finalizimin e tij në një kohë sa më të shpejtë. Pas ceremonisë, për të pranishmit u sh-

Katedrales, të lirojë hapësirën e paraparë për ndërtim.

Pas përgatitjes së dokumentacionit të domosdoshëm rreth ndërtimit të Katedrales, me datën 16.07.2007, 05 nr. 351-16629, nga Kuvendi Komunal i Prishtinës lëshohet leja e ndërtimit.

Me 2 korrik 2007 nënshkruhet kontrata për ndërtimin e katedrales mes Ipeshkvisë dhe Ndërmarrjes ndërtuese dhe shërbyese "Vëllezërit Dodaj" nga Krusheva e Madhe, Komuna e Klinës.

Me 5 shtator 2007, ditën e 10 vjetorit të kalimit në amshim të së Lumes Nënë Tereze, filluan solemnisht punimet e ndërtimit të Katedrales në Prishtinë.

Edhe pse, për atë ditë, ishte e paraparë të kremtohej mesha e shenjtë, moti i ligë (me shi) detyroi të shkurtrohet planprogrami. Për këtë arsye u mbajtën vetëm dy fjalime të rastit nga ipeshkvi i Kosovës Imzot Dodë Gjergji dhe Presidenti i Kosovës Dr. Fatmir Sejdiu, i cili në këtë rast theksoi fuqishëm rolin e Katedrales. Pas fjalimeve të mbajtura nga ipeshkvi ynë dhe presidenti, eskavatori në mënyrë simbolike para turmës e nxori

trua një koktej rasti në objektet e Qendrës social-edukative "Don Bosko" në Prishtinë.

Kush do e mbështesë finalizimin e Katedrales?

Duke marr parasysh gjithë projektin, Katedralen dhe objektin përcjellës për funksionalizimin e Ipeshkvisë së Kosovës, të cilat do të kushtojnë disa miliona euro, Kisha Katolike ka menduar se do të ketë mbështetje, së pari, nga vetë populli i Kosovës dhe donatorët e jashtëm, që nga Selia e Shenjtë, Konferencat Ipeshkvore Evropiane, shoqatat katolike perëndimore dhe shumë të tjerë ndërmarrje të mëdha e të vogla, miq e dashamirë të Kishës sonë në Kosovë.

Finalizimi i saj kohor do të varej prej të ardhurave financiare, që do të derdhen në xhirologaritë e hapura enkas për Katedralen. Kisha Katolike në Kosovë ka besim të arsyeshëm se përkrahja nuk do të mungojë, as nga besimtarët e vet që kanë qenë dhe janë përherë të gatshëm për të çuar Kishën përpara, e as nga donatorët e brendshëm e të jashtëm.

Redaksia

Fjala e rastit e presidentit dr. Fatmir Sejdiu

Foto: Petrit Prenaj

Pjesëmarrësit në ceremoninë e fillimit të ndërtimit të katedrales

Foto: Petrit Prenaj

Fjalimi i Imzot Dodë Gjergjit me rastin e fillimit të ndërtimit të Katedrales në Prishtinë

Në fillim më lejoni të shpreh gëzimin tim dhe të mbarë Kishës që sot së bashku po festojmë 10 vjetorin e kalimit në Amshim të së Lumës Nënë Terezë, udhërrëfyeses sonë më të ndritur për jetë në harmoni, në sakrificë, në paqe dhe dashuri. Jo vetëm kaq! Ajo mbetet shembulli më i mirë për njerëzimin, për botën, për popullin tonë dhe për çdo person se si mund njeriu të ruajë miqësinë me Zotin, dashurinë ndaj vël-laut dhe motrës njeri, pa marrë parasysh dalimet që mund t'i kemi.

Njerëzimi, e sidomos popull ynë, kishte nevojë për shembullin dhe veprën e saj, po jo më pak do të ketë nevojë edhe për ndërmjesisin e saj nga qielli.

Njeriu, vërtet, në vetvete përjeton ndarje, kontraditë dhe përçarje, prandaj ai ka nevojë për harmonizim mes Shpirtorës dhe gjësënde materiale; ne i ofrojmë – Nënë Terezën – nga e cila mund të mësojë se si arrihet lumturia e jetës edhe në varfëri, në vuajtje e mjerim... në dashuri dhe në sakrificë për njëri-tjetrin. Kur njeriu ecën me këmbë mbi tokë e me sy drejt qiellit asnjëherë nuk "merr n'thu" e nuk rrezohet!

Njeriu është përpjekës i përkryer për të derdhë ndersën e vetë mbi tokë, më qëllim që të krijojë një jetë më të mirë për vete ose për të demonstruar fuqinë e vetë ekonomike, por hezitton ta vërë këtë djersë në shërbim të të tjerëve; Nënë Tereza është shembulli më i mirë prej së cilës mund të nxjerrim mësimin se si nga puna jonë e përditëshme mund të gjejmë gëzimin e jetës, duke u vu në shërbim të tjerëve e sidomos të fukarave, siç thonte ajo, të moshuarëve e të mjerëve.

Njerëzit dallojnë nga njëri-tjetri për nga pamja fizike, ngjyra e lëkurës, gjinia, pozicioni shoqëror dhe ekonomik, gjendja shpirtërore po edhe nga feja; edhe në këtë drejtim, Nënë Tereza, mbetet shembullin i mirë se si, me gjitha këto dallime, mund të jemi të bashkuar në Dashuri, duke u vu në shërbim të njëri-tjetrit e jo kundër njëri-tjetrit.

Gurra e gjitha këtyre hireve e bekimeve për Nënë Terezën ishte Krishti Zot; në emër të Tij veprojë tërë jetën dhe bashkë me Të e dashti botën.

Pas dhjetë vjetve, pas një jetë të bujshme e frytëdhënëse në qetësinë e të bijëve të Hyjit, kaloi nga përkohësia në Amshim. Vërtet, ajo nuk arriti të merr me vete mjerimin e njerëzimit, as varfërinë e madhe të njerëzve, por me jetën e saj pati ndikuar shumë në zbutjen e mjerimit dhe të varfërisë në botë.

Në përvjetorin e dhjetë, që

kur ajo u nda nga ne fizikisht, ne dëshirojmë të fillojmë ndërtimin e kësaj Shenjtërore, që do t'ia kushtojmë Asaj. Ky gjest duhet të kuptohet si dëshirë e flakët e mbarë popullit Shqiptarë për ta falënderuar Zotin që e zgjodhi njerësin nga ne, një Shqiptare pra, për t'i dhënë këtë mision të shenjtë dhe të madh, për ta dashur botën e të lanunve dhe të mjerëve. Këtë dashuri që Nënë Tereza e shprehu në nivelin botëror e kemi shijuar të gjithë ne në nivelin familjar, nga Nënëloket tona, me të cilat jemi rritur.

Nga historia biblike hetojmë përpjekjet të vazhdueshme të njeriut për t'i dhuruar Zotit hapësirë në Zemër dhe një *copë tokë* ku do të ketë mundësi të ushton miqësinë me Të.

Kjo përpjekje filloi që në kohat e hershme të njerëzimit, përkatesisht me Abrahamin, mandej Moisiun, kur i pranoi Dhjetë Urdhërimet nga Zotit, të gëdhendura në dy rrasa guri. Këto urdhërime ruheshin në një arkë që quhej Arka e Besëlidhjes. Kjo arkë u bartte kudo me vete, sepse aty ky ishte Arka aty ishte Zoti. Më vonë, populli i zgjedhur ngriti një *Tendë* ku ruhej Arka e besëlidhjes dhe ku takoheshin *hapësira e shpirtit* dhe *e tokës* dhuruar Zotit. Kjo formë vazhdoi deri në Kohën e Davidit mbret, i cili zgjodhi një vend dhe ngriti Tempullin, ku do të ruhej Arka. Tempulli u bë vend ku këndoheshin psalme, komentoheshin e interpretoheshin Shkrimet e Shenjta, me një fjalë, ishte ky Vendi i parë ku ushtrohej shërbesa meshata-rake dhe përtërithej miqësia mes Zotit dhe njeriut.

Pa hezitim mund të dëshmojmë se kjo miqësi mes njeriut dhe Zotit u përkrye në Jezu Krishtin. Ai pasi e mori fenë tonë për t'ia paraqit Atit, na la neve vetveten në trajtën e bukës dhe verës, duke na lanë "testament" të bëjmë atë në kujtim të Tij. Në këtë mënyrë ai na nxiti të shtrojmë sofrën e miqësisë rrethë së cilës do të mblidhej dhe prej të cilës do të ushqehet Kisha. Ky gjest në të njëjtën kohë është përtëritje e Besëlidhjes së Re mes Zotit e njeriut.

Më vonë edhe të krishterët filluan të ndërtojnë objekte ku shtrohej kjo Sofër eukaristike dhe ku Kishës i mundësohej, në mënyrë të rahatshme, të ushtron-te miqësinë e saj me Zotin dhe nga ku më mirë shpallte lajmin e gëzueshëm të Ungjillit. Këto objekte u quajtën Kisha – sepse në të bashkohej kisha e gjallë.

Shumë burra dhe gra, duke iu bashkuar në përkryemëri mësimi të Krishtit dhe veprës së dashurisë në botë, arritën të jenë

shembull të gjallë të fesë dhe udhërrëfyes të mëdhenj për të gjithë njerëzimin. Që shembulli i tyre të mbetet një Qiri i ndezur në kujtimet e besimtarëve, Kisha këta i shpall të shenjtë dhe ua kushton një Kishë, në të cilën gjithmonë shtrohet po e njëjta Sofër e Zotit, ku ata merrnin pjesë dhe gjenin aftësi dashurie dhe shenjtërimi.

Në këto do të shtrojmë Sofrën eukaristike – sofrën e dashurisë, prandaj ky objekt do të jetë Kishë; sigurisht që ipeshkvijtë e Kosovës do të kenë Selinë e tyre, nga ku do të shërbejnë, mësojnë dhe drejtojnë Kishën, prandaj do të quhet Seli, gjegjësisht Katedrale.

Vëllezër e motra,

Nënë Tereza ishte bijë e kësaj Kishë, e cila e kapi majen e dashurisë dhe ndikojë në përhapjen e saj në mbarë botën; prandaj, duhet bërë çmos që vepër e kësaj Nënë të mos harrohet, sidomos tek ne populli i saj.

Pasi Kisha e ngriti në dinjitetin e të Lumëve, ne tani po fillojmë këtë Kishë kushtuar asaj, për ta përjetësuar në gjirin e popullit tonë *shkollën e shembullit të jetës së saj*, për të cilën kemi shumë nevojë. Sa fëmijë sot vriten pa lindur ose lindin nga "dashuria" e papërgjegjshme? Sa gra të veja e fëmijë jetim kanë nevojë për ndihmën tonë? Sa pleq e plaka janë të braktisur e të harruar nga të afërmit e tyre? Sa familje, pas Luftës, kanë mbetur në mjerim, duke u përballur me varfëri ekstreme? Sa të pasururve sot u mungon ndjenja për ata që kanë nevojë për ta shijuar dinjitetin e vet njerëzor?

Për t'u ballafaquar me këto dukuri, nuk kemi nevojë për të kërkuar model tjetër. Ne e kemi Motrën dhe Nënë tonë Terezë, bijën e shpirtit dhe gjakut tonë.

Në fund më lejoni të falënderoj shumë të nderuarin dhe të dashurin paraardhësin tim Imzot Mark Sopin dhe ish kryetarin e Kosovës Ibrahim Rugovën që e filluan këtë Shenjtërore, e që sot nga qielli, së bashku me Nënë Terezën, na shikojnë nga dritarja e shtëpisë së Atit tonë qiellor, gëzohen me ne dhe na përcjellin me lutjet e veta.

Falënderoj po ashtu edhe institucionet qendërore të Kosovës që na kanë mbështetur vazhdimisht, e në veçanti stafin e Kryeqytetit tonë të dashur, të cilët na mundësuan që në këtë vend të ndërtojmë këtë kishë Shenjtërore, këtë Katedrale.

Shpresoj shumë që s'do të mungojë kontributi i besimtarëve dhe i mbarë shqiptarëve për ta ndërtuar këtë kishë sa më shpejtë.

Prishtinë, më 5 shtator 2007

Festa e shën Mihillit Kryeengjëll

Doblibare, më 30. 09. 2007

Si zakonisht, famullia e Doblibares festën e shën Mihillit Kryeengjëll, pajtorin e kishës së vet, e ka festuar të dielën e fundit të muajit, më 30 shtator.

Dita ishte jashtëzakonisht e bukur. U bashkua popull i madh. Festën e zmadhuan edhe 10 meshtarë të famullive të ndryshme të Kosovës dhe po aq motra të kongregatave të ndryshme.

Përveç famullitarit, don Pren Kolës, kontributin më të madh për organizimin e festës kanë dhënë Motrat engjëll-lore të shën Palit nga Prizreni, por në festë morën pjesë edhe motrat françeskane dhe motrat e shën Kryqit.

Meshën solemne e kremtoi don Shan Zefi, famullitar i ri i Zymit. Theksoi rëndësinë e besnikërisë ndaj Zotit, si edhe nevojën urgjente të kthimit të atyre që e kanë mohuar fenë në Krishtin Zot.

Famullitari, në mbarim të meshës, në emër të krejt famullisë, falënderoi Zotin për ditën e bukur. Falënderoi edhe të gjithë pjesëmarrësit në atë kremtim. E, në mënyrë të veçantë, falënderoi të gjithë bamirësit që kanë ndihmuar rindërtimin e kishës së shën Mihillit në Doblibare – sidomos ata nga Amerika, por po ashtu edhe punëtorët tanë nga Zvicra, Gjermania dhe Austria, që kanë dhënë kontributin më të madh. Me të vërtetë kisha ka dalë shumë e bukur dhe shumë më e madhe se sa ishte përpara. Llogaritet se punimet në të, pak a shumë, do të përfundojnë brenda një muaji.

Sa meshe u shtrua dreka solemne për meshtarët, motrat dhe miq të dalluar.

p. LOVRO

U kremtua festa e Engjëllit Rojës në Ferizaj

Më 2 tetor u festua në Ferizaj festa e pajtorit të kësaj famullie "Engjëlli i Rojës". Meshën solemne e tha Imzot Lucjan Avgustini, ipeshkvë i Sapës, bir i kësaj famullie, në bashkëmëshim me vëllezërit në episkopat, Imzot Zef Gashin, arqipeshkvën e Tivarit dhe Imzot Dodë Gjergjin, ordinarin e Kosovës, si dhe me disa meshtarë të ipeshkvisë sonë dhe kapelani i ushtrisë polake, kontingjenti i të cilëve vepron në kuadër të kontingjentit amerikan në Bonstill.

Pjesëmarrja e besimtarëve në meshë ishte e madhe, sepse aty ishin pothuajse besimtarët nga të gjitha famullitë e dekanatit të Prishtinës. Mësha u koncelebrua në oborrin e kishës nën qiellin e hapur, në një mot me diell.

Imzot Lucjani, gjatë predikimit, u përqendrua në mësimin e Kishës në lidhje me natyrën dhe shërbesën e engjëjve. Këtë mësim e ilustroi me mësimin e mësuesit filozof dhe teolog, shën Augustinit dhe papës aktual Benedikti XVI.

Pas meshe, famullitari i ri i Ferizajt, Don Viktor Sopi, e falënderoi Imzot Lucjanin dhe dy ipeshkvit tjerë, si dhe meshtarët që morën pjesë në meshë. (R)

Shugurimi i Kishës në Velezhë me rastin e 50-vjetorit të bekimit të gurthemelit 15 shtator 2007

Ditës solemne jubileare të Shugurimit të Kishës së rinovuar në Velezhë i parapriu treditëshi në formë seminari të përshpirtshëm, i udhëhequr nga Dr. dom Prek Lazëri, i organizuar më 12, 13, dhe 14. 09. 2007. Ishte kënaqësi të shikohej interesimi dhe pjesëmarrja në këto ditë, ku shumë besimtarë pa dallim moshe, përcollën me përkushtim të madh dhe praktikuan sakramentin e rrëfimit për t'u pajtuar me Zotin, me të tjerët dhe, para së gjithash, me vetveten.

Se populli shqiptar në asnjë moment nuk e ka humbur besimin, shpresën, respektin dhe, para së gjithash, dashurinë, këtë e dëshmoi ndër shekuj, duke mos hezituar në asnjë çast të dëshmojë në vepër virtytet e larta njerëzore edhe përkundër shumë sfidave të cilave u bëri ballë, vetëm në sajë të përkushtimit dhe besimit të plotë në Zotin, Atin e gjithëpushtetshëm, krijuesin e gjithësisë.

Vlen të kujtojmë kohën, kur filloji dhe u ndërtua kjo kishë, kohë, në të cilën etërit tanë të udhëhequr nga famullitari i atëhershëm Don Nikollë Mini, as që e qanë kokën për pasojat e mundshme dhe rrezikut të vazhdueshëm nga pushtuesit, por ata kishin vetëm një shpresë dhe mbështeteshin në fuqinë e të madhit Zot; ata kishin vetëm një dëshirë: të ndërtonin kishën e re, që të jetë ajo shtëpi lutjeje dhe bashkimi rreth Zotit.

Motoja e këtij jubileu ishte "U gëzoja kur më thanë, eja të shkojmë në shtëpinë e Zotit". Kjo këngë psalmike e përjetuar me ndjeshmëri tek besimtarët e famullisë, ishte ngulitur thellë në zemrat e tyre, sepse e dëshmojë pjesëmarrja e devotshme e tyre.

Dita e 15 shtatorit, dita kryesore e festës, filloi me tribunën shkencore, ku pat ligjëruar më eminentë, si Prof. Dr. Jahja Drançolli, i cili u paraqit me temën e tij "Katolicizmi në Prizren dhe rrethinë ndër shekuj"; Imzot Hil Kabashi, me temën "Kontributi i klerit në mbrojtje të çështjes kombëtare-fetare në bashkëpunim me popullin" dhe Pjetër Përgjoka me temën "Historiku i famullisë dhe ndërtimi i kishës së re".

Që në fillim të pranishmit i përshëndeti famullitari i pa lodhshëm, Don Marjan Ukë Ukaj, i cili me punën dhe angazhimin e tij bëri që kisha të marrë një pamje të re. Ai organizoi rinovimin e kishës. Më pas fjalën e mori ipeshkvi i Kosovës, shkëlqesia e tij Imzot Dodë Gjergji, i cili pos tjerash çmoi lart punën e bërë në këtë famulli. Ligjëruetit zbërthyen me mjaft sukses temat, të cilat edhe iu ishin besuar, ku vunë në pah historinë tonë mjaft të bujshme. Pjesëmarrja në këtë tribunë ishte jashtëzakonisht e madhe, në mesin e të cilëve pati edhe mysafirë të lartë, si kryeparlamentari i Kuvendit të Kosovës, z. Kolë Berisha, personalitete të ndryshme nga jeta shoqërore, kulturore e politike.

Pas tribunës shkencore ishte mesha solemne e udhëhequr nga Imzot Dodë Gjergji, ipeshkvi ynë, në bashkëmëshim me Imzot Zef Gashin, arqipeshkvin e Tivarit dhe Imzot Lucjan Avgustini, ipeshkëv i Sapës në Shqipëri. Gjatë meshës u bë shugurimi i kishës, duke i llyer me vajin e shenjtë altarin dhe muret. Ishin këto momente mjaft emocionuese dhe të paharrueshme për të gjithë.

Pas përfundimit të meshës, për të gjithë u shtrua një drekë solemne që ishte përgatitur nga famullia. Të rinjtë e famullisë e bënë një shërbimin të shkëlqyer.

Gjatë meshës u ekzekutua një program i pasur argëtues, i përgatitur nga nxënësit dhe të rinjtë, në bashkëpunim të mirëfilltë në mes të kishës dhe shkollës. Këtij programi ia shtuan madhësinë mysafirët e shumtë, në mesin e të cilëve ishin edhe solistët e mirënjohur të muzikës shqiptare, të adhuruarit e publikut kudo që paraqiten, Nikollë Nikprelaj dhe Shkurte Fejza.

Ishte kjo një ditë që na e dhuroi Zoti, ditë kjo që do të mbetet gjatë në kujtesën dhe jetën tonë, sepse në këtë ditë, kisha dhe oborri, e tërë famullia, ishin të stolisur, valonin flamujt dhe, kudo e në zemër të secilit, ndihej gëzimi dhe hareja.

Edhe një herë, përmes gazetës sonë ipeshkvore DRITA, i falënderojmë nga zemra të gjithë ata që kontribuan dhe punuan në organizimin e këtij manifestimi shumë të rëndësishëm për famullinë dhe popullin tonë, si dhe të gjithë pjesëmarrësit. Në veçanti dy meshtarët tanë, Don Marjanin dhe Don Antonin, që nuk kursyen mundin e tyre, por bënë që kjo jubile të ketë një pamje të dinjitetshme dhe mbresëlënëse.

David KÇIRA

Takimet e Don Mikelit në Stubëll, 22 shtator 2007

Kosova - perspektiva evropiane e saj

Se pema e mirë dihet nga frutat që jep, u dëshmuar edhe një herë në manifestimin shkencor-kulturor "Takimet e Don Mikelit", më 22. IX. 2007 në Stubëll.

E kaluara e Stubllës dëshmon për një faqe të bujshme në historio-grafinë tonë kombëtare. Rrugëtimi i Kolegjit të Shën Lukës (1584) deri në legalizimin e saj më 1905, që njihet si datë e Shkollës së Parë Shqipe në Kosovë (ku përveç teologjisë, mësohej filozofia e studioheshin klasikët), martirizimi i popullatës së Stubllës me rrethinë dhe deportimi i tyre në Azi nga pushtuesit otomanë (1846-1848), janë dy shtylla kryesore dhe të pathyeshme në zhvillimin dhe ruajtjen e identitetit tonë kombëtar. Si të tilla, me dimensionet dhe rëndësinë që kanë, edhe sot janë gurra të pashtershme frymëzimi e nxitjeje për studiues nga fusha të ndryshme të dijës.

Këtë vit, në akademinë shkencore të manifestimit në Stubëll, temë qendrore ishte "Kosova - perspektiva evropiane e saj". Proceset nëpër të cilat po kalon Kosova, mbase kërkojnë nevojën e orientimit dhe të përcaktimit të drejtë të popullit të saj, në të gjitha segmentet.

Sipas Prof. Hajredin Kuçi, referues në këtë akademi, Kosova ka dëshmuar vlera shumë të afërta

dhe Shqipërisë në raport me BE-në, si shembuj të bashkëpunimit të reciprok.

Mëshën pontifikale e udhëhoqi, Imzot Dodë Gjergji, ipeshkëv i Kosovës, i cili në predikimin e tij, në këtë rast, theksoi rëndësinë e Shkollës së Parë, martirizimin e stubllasve gjatë viteve 1846-48, dhe, në veçanti, u ndal në kontributin e Klerit Katolik Shqiptar për ruajtjen e identitetit evropian ndër shqiptarë. Ishte Kleri i vetmi që mbajti të gjallë lidhjen e shqiptarëve me botën Perëndimore Evropiane. Ndër të tjera, ipeshkvi në predikimin e rastit, tha: "Vendi ynë nuk ka perspektivë tjetër pos të kthehet në djepin e saj natyror, si në aspektin kulturor, po ashtu edhe në aspektin politik, traditor e shpirtëror. Këtë perspektivë evropiane, kleri katolik, prej kohësh e ka kultivuar dhe e ka ruajtur. Bile, ishte faja e vetme që nuk e la popullin tonë të shkellet tërësisht nga ky botëkuptim edhe në kohërat më të vështira, kur i duhej të pësonte vuajtje shumë të mëdha".

Në Orën e Madhe Letrare punimet e tyre i lexuan rreth 38 poetë nga Kosova, Maqedonia e Kosova Lindore. Me çmimin "Agim Ramadani", për poezinë më të mirë (Një fjalë shqip), u nderua poeti Aziz Mustafa. Me çmimin për nxitje në fushën e krijimtarisë, që u

me ato perëndimore gjatë periudhave të ndryshme historike. Në këtë kontekst, ai përmendi tri momente shumë të rëndësishme historike të rrugëtimet të shqiptarëve drejt Evropës: luftën e Skënderbeut, përcaktimin e alfabetit latin dhe luftën politike të viteve të '90 (bashkë me luftën e UÇK-së).

Prof. Agim Zogaj mendon se vetëm pavarësia e Kosovës e përshejton rrugën e saj drejt strukturave evropiane. "Ne jemi të vendosur që në Kosovën e pavarur të ndërtojmë një shtet të ri demokratik, një shoqëri e cila do të reflektojë me përgjegjësi të plotë ndërgjegjen demokratike të shoqërisë së bashkuar evropiane... synojmë të jemi zë i perspektivës së re evropiane të vendit tonë, të fëmijëve tanë", theksoi ndër të tjera, në ligjëratën e tij z. Zogaj.

Ligjëruetit tjetër në këtë akademi, Prof. Besim Beqaj, njëherit dhe kryetar i Odës Ekonomike të Kosovës, vlerëson nevojën e një ekonomie të zhvilluar për integrim të vendit në BE, ndërkohë që z. Bejtush Isufi ofroi disa përvoja dhe mësim nga rasti i Sllovenisë

nda për herë të parë, u shpërblje krijuesja Lumniqe Thaqi, ndërkohë që Këshilli Organizativ i manifestimit nderoi me një shpërblim edhe veteranin e arsimit, z. Selman Vokshi, për angazhimin e tij në krijimtarinë dhe pjesëmarrje të rregullt në manifestim.

Çmimin, "Akil Koci", i cili ndahet për vepra të arrira dhe kontribut të çmuar në fusha të ndryshme, këtë vit iu nda Sarë Gjergjiut, për librin Peizazh Toke.

Në Orën Letrare për fëmijë (të mbajtur në mbërmbjen e parë të manifestimit, më 21. IX. '07), u shpërblen: Antonet Gjergji, Nikollë Ukaj, Jehona Gjergji, Mari-gona Demaj, Klementina Tomaj dhe Blerita Demaj.

Pjesë mjaft interesante e këtij manifestimi gjithësesi ishte edhe programi kulturor e argëtues. As këtë vit nuk mungoi ansambli "Al-bafolk" nga Gjilani, nën drejtimin e Rasim Hajdarit, po as solistët Vahide Jusufi (Prishtinë) e Mehmet Bajrami (Kumanovë), ndërkah që këngëtar i mirënjohur Demir Krasniqi këndoi këngë për Pavarësinë.

Sarë GJERGJI

Shtegtimi i Papa Benediktit XVI në Austri (7- 9 shtator 2007)

“Auf Christus schau” – “Ta sodisim Krishtin”, ishte motoja e vizitës pastorale e Papës Benediktit XVI në Austri. Kjo vizitë treditëshe u bë me rastin jubilar të 850-vjetorit të shenjtërores së Zonjës së Bekuar në Mariazell, „Magna Mater Austriae“, (Ipeshkëvia Graz-Seckau, Landi Steiermark, Austria). Vizita në këtë Shenjtërore ishte një momenti kulmor. Mariazell – e quajtur Nëna e Austrisë, është e njohur si njëri prej vendeve ku kulti ndaj Virgjërës Mari është më i pranishëm e më i frekuentuar nga besimtarët austriakë e të vendeve tjera, posaçërisht prej popujve sllavë.

Papa Benedikti XVI, më 7. IX. 2007 në aeroportin e Vjenës u prit prej personaliteteve më të larta të kishës dhe shtetit austriak. Papa u përshëndet me “një gëzim të madh” prej kryetarit të Austrisë, Heinz Fischer, prej autoriteteve civile dhe një mase të popullit. Papa, para personaliteteve dhe popullit të tubuar, e mbajti fjalimin e parë, përmes të cilit shprehu gëzimin e madh të pranisë së tij në këtë vend, me të cilin – tha ai – jam i lidhur ngushtë (nëna e tij ishte nga Tirol). Papa u shpreh se ndihet si në shtëpinë e vet. “Kjo hapësirë kulturore në qendër të Evropës, kapërcen kufijtë e mbërrin impulset dhe forcat e ndryshme të Kontinentit. Kultura në Austri është, në esencë, e formuar “prej lajmit të Jezu Krishtit dhe prej veprimit të kishës në emër të tij”. Mandej papa Ratzinger u përqendrua në rëndësinë e Austrisë që ka për Evropën e sotme dhe për zhvillimet që po e presin atë, për shkak se ky vend mban në gjirin e vet shumë organizata ndërkombëtare që kanë peshën e vendosjes së të ardhmës.

Nga Aeroporti Ati i Shenjtë udhëtoi për në qendër të Vjenës, në sheshin “Am Hof”, ku u prit ngrohtësisht nga arqipeshkvi i Vjenës, kardinali Christoph Schönborn. Këtu Papa i përshëndeti të gjithë besimtarët dhe mbajti një fjalim të shkurtër. Edhe pse moti ishte i papërshtatshëm, me shi dhe i ftohtë, zëri i të pranishmëve s’u ndal: “VIVA PAPA”, “BENEDETTO”. Pastaj ai u takua me kryerabbinin Paul Chaim Eisenberg në “Judenplatz” dhe me të tjerë përfaqësues të bashkësisë Hebreje në Austri. Papa Benedikti XVI u ndal në heshtje para Memorialit të Holokaustit për t’u bërë homazhe viktimave të Shoahut. Ky gjest, shpjegoi Papa, dëshmon “trishtimin, pendimin e miqësinë me vëllezërit hebrej” dhe vullnetin për të “ecur përpara në këtë bashkim e dialog”. Pas dite i takoi përfaqësuesit e insti-

tucioneve politike në “Hofburg”. Natën e të së premtes Papa e kaloi në Nunciaturë. Të shtunën në mëngjes për shkak të rrethanave klimatike, papa nuk fluturoi, por udhëtoi me një konvoj të automjeteve për në Mariazell.

Në ditën e dytë të vizitës së tij apostolike në Austri, Papa Benedikti XVI në ditën e Lindjes së Zojës vizitoi Shenjtëroren në të njohur kushtuar Zojës së Bekuar në Austri, në Mariazell, me rastin e 850-vjetorit të themelimit të saj. Krenrimi solemn i meshës shenjte, udhëhequr nga Papa në bashkëkremtim me kardinalë dhe ipeshkvij të Austrisë dhe të vendeve të tjerë. Të pranishëm ishin edhe shumë meshtarë dhe me më shumë se 33000 besimtarë nga të gjitha pjesët e Evropës. Të pranishëm ishin dhe besimtarët tanë shqiptarë që jetojnë dhe veprojnë në Austri me meshtarin e tyre Don Kolë Gjergjin. Nga Shqipëria ishte kryetari i Konferencës Ipeshkvnore në Shqipëri, Imzot Rrok Mirdita.

Motoja e kësaj vizite ishte: “Ta sodisim Krishtin!”. Para një numri të madh, të përbërë prej 33.000 besimtarësh dhe të rinjsh nga shumë vende të Evropës që kishin mbushur sheshin para Shenjtërores në Mariazell, pavarësisht nga moti me shi dhe të ftohtë, Ati i Shenjtë nënvizoi esencën e shtegtimin të vet shpirtëror dhe pastoral që do të thotë kërkimi i Zotit dhe pranimit i së Vërtetës së Tij që na bën të lirë dhe i jep kuptim jetës. Ati i Shenjtë, në predikim, ndër të tjera theksoi: “Që nga viti 850 në këtë shenjtërore kanë ardhur njerëzit e lutjes prej popujve dhe kombeve të ndryshme, me lutje dhe dëshira të ndryshme të zemrës dhe të vendit të vet. Mariazell është bërë për Austrinë, e, shumë edhe përtej kufijve të saj, një vend i paqes e i bashkimit të pajtuar. Këtu e përjetojnë ata mirësinë ngushtë të nënës; këtu e takojnë Jezu Krishtin. Ungjilli që dëgjuam, paraget historinë e Izraelit që nga Abrahami, si një shtegtim që [...] në fund të çon të Krishti. Të shtegtojnë, do të thotë të kesh një drejtim të qartë, të ecësh drejt një caku... Nder shtegtarët para ardhjes së Jezusit, ishin disa që kishin barruar cakun e

donin ta bënin veten si cak. Mirëpo, Zoti përsëri zgjoi njerëz që vijuan shtegtimin, të nxitur nga vullneti e mallëngjimi për të arritur qëllimin, duke e orientuar jetën e vet drejt qëllimit përfundimtar. Nisja drejt fesë së krishterë, fillimi i Kishës së Jezu Krishtit, që i mundshëm, sepse në Izrael ekzistonte njerëz me zemër në kërkim – persona që nuk u mjaftuan me doka e traditë, por që kërkuan diçka më të madhe: Zakaria, Elizabeta, Simeoni, Ana, Maria e Jozefi, të Dymbëdhjetët e shumë të tjerë. Pasi që zemra e tyre ishte në pritje, ata patën mundësinë që në Jezusin të njihnin Atë që Hyji e pati dërguar për t’u bërë kështu zanafillë e familjes së vet universale. Kisha e popujve paganë është bërë e mundshme, sepse si në Mesdhe, ashtu edhe në Azinë e afërt e të mesme, ku arrinin lajmëtarët e Jezu Krishtit, kishte persona në pritje që nuk u mjaftonin e nuk kënaqeshin me atë çka ata bënin e mendonin, por kërkonin yllin që mund t’u tregonte atyre udhën drejt Të Vërtetës, drejt Zotit të gjallë... Në kemi nevojë për një zemër të ‘trazuar’ dhe të bapur. Kjo është esenca e shtegtimin. Edhe sot nuk është e mjaftueshme të jemi e të mendojmë në një farë mënyre si të gjithë të tjerët. Në kemi nevojë për Zotin, për atë Zot që na ka zbuluar e treguar fytyrën dheqen e na ka bapur zemrën e vet: Jezu Krishtin. Vetëm Ai është Hyj dhe vetëm Ai është ura, që bën të kenë lidhje të menjëhershme Zoti e njeriu. Nëse ne e quajmë Ndërmjetësinë të vetëm të shpëtimit të vëlleshëm për të gjithë, që u integrojmë të gjithëve e jetojnë të cilët, përfundimisht, të gjithë kanë nevojë, kjo nuk do të thotë aspak përmirë e përbuzje të feve tjera, as absolutizim mendjemadh i mendimit tonë, por vetëm të jesh i pushtuar nga Ai që na ka prekur në brendësi e që na ka mbushur me dhuratat, në mënyrë që ne, nga ana jonë, të kemi mundësi t’ua dhurojmë të tjerëve... Feja jonë i kundërvihet vendosmërisht dorëzimit pa kushte atij mendimi që e konsideron njeriun të paafte për të vërtetën – thua se kjo është tepër e madhe për të. Ky dorëzim pa kushte para të vërtetës, është thelbi i krishtës së Perëndimit, i krishtës së Evropës. Nëse për njeriun nuk ekziston e vërteta, ai, në fund, nuk mund as të dallojë mes të mirës e të keqes. E atëherë, njohuritë e mëdha e të mrekullueshme të shkencës, bëhen të dykuptimta: mund të hapin perspektiva të rëndësishme për të mirën, për shpëtimin e njeriut, por – e këtë e shohim – edhe mund të bëhen kërcënime të tmerrshme, shkatërrim të njeriut dhe i botës. Në kemi nevojë

për të vërtetën. E është qartë, se për shkak të historisë sonë kemi frikë se feja në të vërtetën mund të sjellë intolerancë. Nëse kjo frikë, që ka arsye të mira historike, na pushton, ka ardhur koha ta vështrijmë Jezusin siç e shohim në shenjtëroren e Mariazellit. E vërteta e dëshmon veten në dashuri, ajo nuk është kurrë pronë jona, kur një produkti ynë, sikur që nuk mund të bëhet dashuria, por vetëm ajo pranohet dhe shpërndahet më tutje. Në kemi nevojë për këtë fuqi të brendshme të dashurisë. Në shpresojmë në këtë fuqi të së vërtetës si të krishterë. “Ta sodisim Krishtin”, është motoja e kësaj dite... Hyji nuk vjen me forca të jashtme, por vjen në pafuginë e dashurisë së vet, që përbën edhe forcën e Tij... Jezusi foshnje na përkujton... të gjithë fëmijët e botës, në të cilët do të vijë të na takojë. Fëmijët që jetojnë në varfëri; që shfrytëzohen si ushtarë; që kurrë nuk e kanë përjetuar dashurinë e prindërve; fëmijët e semurë e plotë vuajtje, por edhe ata fëmijë të lumtur e të shëndoshë. Evropa është bërë e varfër pa fëmijë: Ne duam gjithëka për vete, e ndoshta nuk kemi shumë besim në të ardhmen. Mirëpo, pa të ardhmen toka do të jetë vetëm kur shuben forcat e zemrës njerëzore e të arsyes së ndriçuar nga zemra – kur fytyra e Zoti nuk do të shndërrë më mbi tokë. Aty ku ka Zot, aty ka edhe të ardhmë. “Ta sodisim Krishtin”: Hyji e ka shëlbuar botën jo përmes shpatës, por përmes Kryqit. “Ta sodisim Krishtin!” Nëse e bëjmë këtë, do të kuptojmë se krishterimi është diçka më tepër e diçka ndryshe e tjetër nga një sistem e moralit, nga një sërë kërkesash e ligjesh. Është dhuratë e një miqësie që zgjat e qëndron në jetë e në vdekje... E pikërisht duke u nisur nga fakti se krishterimi është më tepër se morali, mu për këtë është dhuratë e një miqësie, e për këtë bart në vete edhe një forcë të madhe morale, për të cilën ne, para sfidaeve të kohës sonë, kemi kaq nevojë... Ajo, para së gjithash, është një “po” ndaj Zotit, që na sjell e, megjithatë, na të lirinë tonë, madje, e bën liri të vërtetë... Është një “po” ndaj familjes, një “po” ndaj jetës, një “po” ndaj një dashurie të përgjegjshme, një “po” ndaj të vërtetës e një “po” ndaj respektimit të personave të tjerë e të asaj që u përket atyre. Në s’ja të forcës së miqësisë sonë me Zotin e gjallë, ne jetojmë këtë “po” të shumëfishtë e njëkohësisht e bartin si tregues të përshkimit brenda botës sonë. “Na e trego Jezusin!” Me këtë lutje ndaj Nënës së Zotit kemi ardhur këtu. Kjo lutje le t’na përgjell në të përditshmen tonë dhe kështu ta gjejmë rrugën e drejtë.”

Krentimi i meshës përfundoi me një uratë të Benediktit XVI, drejtuar Virgjërës Mari, Nënës së Zotit, së cilës i kërkoi të vazhdojë të na dhurojë gjithnjë Jezusin, Birin e Zotit, Dritën e vërtetë të botës. Ndërsa pasdite, gjithnjë në Shenjtëroren e Mariazellit, Papa i takoi meshtarët, rregulltarët, xhakonat dhe seminaristët, bashkë me të cilët kremtoi lutjet e mbërrimjes të festës së lindjes së Virgjërës Mari.

Të dielën, më 9 shtator në orën dhjetë, Papa e kremtoi Meshën Shenjte në katedralen e Shën Shtjefnit (Stephansdom). Menjëherë pas Meshës dhe lutjes së “Angelusit” – Engjëllit të Ten-zot para Katedrales, ku kishin ardhur më se 20 mijë besimtarë, Ati i Shenjtë iu drejtua Zojës së Bekuar, të cilës i kërkoi të vazhdojë të na dhurojë Krishtin, dhe bëri një refleksim mbi domethënien e krenimit të së dielës, në aspektin e shenjtë të saj. Në lutjen e Engjëllit të Ten-zot, Ati i Shenjtë ia besoi Marisë fatin e Austrisë dhe të banorëve të saj. Ndërsa pasdite vizitoi Kuventin e njohur të Cistericëve në “Heiligenkreuz”, ku u ndal në lutje në kishën e këtij kuventi të vitit 1133. Përveç bashkësisë së fratrëve, tek kuventi ishin mbledhur më se 12 mijë besimtarë, me të cilët Ati i Shenjtë u ndal për disa minuta, për t’i përshëndetur. Papa vizitoi edhe Shkollën e Lar-të Filozofike – Teologjike Papnore, e cila edhe quhet në emër të Papës Benediktit XVI. Më pas, Papa në orën 17:30 në “Wiener Konzerthaus” takoi “botën e vullnetariatit austriak”. Këtu Ati i Shenjtë i përshëndeti përfaqësuesit e organizatave vullnetare si Kryqi i Kyq, Caritasi, Zjarrfikësit e të tjerë, që janë të angazhuar në jetën sociale të Austrisë, një dukuri me vlerë të veçantë për shoqërinë moderne. Është për t’u nënvizuar se në botën e vullnetariatit marrin pjesë të moshuar e të rinj. Së fundi, në orën 19:30, në ceremoninë e lamtumirës në aeroportin e Vjenës, autoritetet më të larta shtetërore dhe kishitare austriake, e falënderuan përçmërisht Atin e Shenjtë për këtë dhuratë të çmueshme që i bëri mbarë kombit, ndërsa Papa i falënderoi singjerisht për mikpritjen e ngrohtë dhe përjetimet e pashlyeshme që pati në momente të ndryshme të kësaj vizite apostolike.

Don Kolë GJERGJI

■ SHKRUAN:
Don Lush GJERGJI

Pas botimit të librit, letrave të Nënës Tereze nga ana e postulatorit atë Braian Kolodiejchuk me titull “Nëna Tereze – cja të jesh drita ime”, tek ne dhe në botë pati shkrime, shpjegime e interpretime të ndryshme. Disa kanë mbetur edhe të hutuar nga kjo përvojë e saj mistike, duke mos e kuptuar fare rëndësinë e kryqit, vuajtjes, errësirës në jetën e shenjtë gjatë shekujve.

Ja fjalët e Postulatorit me rastin e botimit të këtyre letrave: “Unë kam dashur ta tregoj thellësinë e shenjtërisë së Nënës Tereze pas bisedimeve (ndërrimeve) shpirtërore të brendshme që pati në vitin 1946 dhe 1947. Pasi që kishte provuar një intimitet të thellë me Jezusin, në shpirtin e saj hyri një errësirë e thellë, që për të ishte mënyra për të mbetur e bashkuar me Jezusin, me vuajtjen e tij në Gjetseman dhe në kryq... Errësira e saj ishte mbi të gjitha në ndjenja, sepse ajo thoshte se mendja dhe vullneti i saj ishin gjithnjë të lidhura me Jezusin. Nëna Tereze ishte e dashuruar në Jezusin, por njëkohësisht e ndiente se nuk e donte mjaft... (ndjenja e thellë e fesë dhe e shenjtërisë, e përvojës, v. rime)”, (Radio Vatikan, programi italian, 5 shtator 2007).

1. PËRVOJA E JETËS

Ja një shqyrtim i shkurtër nga jeta e saj familjare, famullitare, fetare dhe kombëtare.

Gonxhe Bojaxhiu, Nëna jonë Tereze, thesarin apo “kapitalin”

e saj shpirtëror e ka gjetur në vuajtje të motivuara dhe të kush-tuara, në pësime, mundime, sprovë, vështirësi... Lindi në Shkup më 26 gusht 1910, në kohën e sundimit turko-otoman. Familja e saj Bojaxhiu ishte tërhequr nga Prizreni në Shkup për shkak të epidemisë që kishte përgjysmuar popullatën e atëhershme (1850 –

“Për të qenë të shenja, për t’u shenjtëruar duhet të vuajmë shumë. Vuajtja e krijon dashurinë dhe jetën shpirtërore... Vuajtja kurrë nuk do të zhduket tërësisht nga jeta jonë. Vuajtja e Jezu Krishtit është ngritur në dhuratë, në dhuratën më të lartë të dashurisë, sepse nëpërmjet saj ai i shlyen mëkatet tona.... Vuajtja, dhembja, mundimi, vetmia, pësimet nuk janë asgjë tjetër përpos puthja e Krishtit, shenjë që jemi shumë afër tij, qafë afër sa që ta pranojmë puthjen e tij...”

E Lumja Nënë Tereza

1855), për shkaqe të përndjekjeve dhe masakrimeve të shpeshta dhe gati të rëndomta turke, si dhe për shkaqe tregtare (Lexo: Dr. Lush Gjergji, Nëna jonë Tereze, Drita, 1990, fq. 9 – 11).

Përpos kësaj, Gonxhe Bojaxhiu ka përjetuar edhe në lëkurën e vet vuajtjen, jo si dënim të Zotit, por më tepër si hir e dhuratë dashurie për t’u kalitur, përforcuar, pas-truar dhe aftësuar për dashurinë flijuese dhe dhuruese ndaj Zotit dhe ndaj të afërmit. Ajo lindi dhe u rrit si vajzë shëndetligje, aq sa prindërit frikësoheshin edhe për jetën e saj. Mirëpo sëmundja iu bë “shoqja” më e dashur dhe më besnike në jetë, për t’i kuptuar,

Kryqi – errësira në jetën

ndihmuar dhe dashur të gjithë (Lexo: Po aty fq. 15 – 17).

Familja Bojaxhiu ka përjetuar humbje dhe tronditje të jashtëzakonshme me rastin e vdekjes – helmimit të Kolë Bojaxhiut (1918). Vdekja e tij ndërroi trënjësisht jetën e mbarë familjes: Dranja mbeti pa zot shtëpie dhe pa burrë, pa udhëheqësin e veprimtarive të shumta tregtare, ndërtimore, kombëtare... Fëmijët ende ishin të vegjël: Lazri 13-vjeçar, Agëja 10-vjeçare, Gonxhja 8-vjeçare, bonjakë, pa babë dhe pa kurfarë sigurie. Fëmijët së shpejti do të shpërndahen: Lazri në studime, së pari në Graz, në Torino, pastaj në Korçë, përfundimisht do të ndahet prej familjes në vitin 1924. Gonxhja po ashtu për së gjalli do të ndahet prej Nënës Loke – Dranes dhe motrës Age në vitin 1928, kur u nis për misionare në Indi (Lexo: Po aty, fq. 17 – 24; 301 – 308).

Siç shihet, rrethanat jetësore dhe politike e kanë “shpartalluar” dhe shpërndarë këtë familje shqiptare, si dhe shumë familje tjera, një pjesë të madhe të popullit tonë. Mjafton t’i përkujtojmë dhe përmendim vetëm varrezat e familjes së Nënës Tereze: Kolë Bojaxhiu në Shkup, në një varr të përbashkët, Dranja dhe Agëja në Tiranë, Lazri në Palermo (Itali), ndërsa Nëna Tereze në Kalkutë (Indi). Ky ishte dhe është fati ynë i mjerë!

Në jetën dhe veprën e saj rregulltare, së pari si Motra Tereze e Loretos (1929 – 1948), më

ta vrasin si evropiane të bardhë dhe spiune angleze, u bë për të sfidë jete.

Atëherë nga zemra e madhe dhe virgjërore, fe dhe dashurip-lote, lindi kjo uratë e mrekul-lueshme: “O Zot, më jep së paku fuqi të mbes dhe të vdes në mesin e tyre për të t’ua dëshmuar dashurinë tënde!”.

2. PËRVOJA E FESË

Teologjia e Kryqit është thelbore për jetën e krishterë, veçmas për shenjtërimin e njeriut. Jezusi është shumë i qartë dhe tërësisht i vendosur në kërkesat e tij ungjillore për ta pranuar, jetësuar dhe dëshmuar mu nëpërmjet kryqit, vuajtjes, pësimit, si kusht shëlbimi.

Ja vetëm disa porosi bazë lidhur me kryqin e tij në jetën tonë.

“Nëse ndokush vjen tek unë e do më tepër babën, nënën, gruan, fëmijët, vëllezërit, motrat, madje edhe jetën e vet se mua, nuk mund të jetë nxënësi im” (Lk 14, 26).

“Kush nuk e bart kryqin e vet e nuk vjen pas, nuk mund të jetë nxënësi im” (Lk 14, 27).

“Kështu, pra, secili prej jush që nuk i bie mohit tërë pasurisë së vet, nuk mund të jetë nxënësi im” (Lk 14, 33).

Nga kjo shihet qartas se para-kusht për të qenë nxënësi e Jezusit është dashuria, kryqi, flitimi dhe dhurimi i plotë, që t’i përngjajmë atij që vdiq në kryq për ne dhe për shëlbimin tonë, të mbarë njerëzimit, si dhe varfëria ungjillore, të cilën Nëna Tereze e ka dëshmuar me shumë guxim dhe sfidë të provanisë, me përpikëri dhe dashuri mahnitëse.

Ajo këtë e ka kuptuar, përqa-fuar, zbatuar dhe dëshmuar kudo në botë sidomos nëpërmjet Vuajtjes së motivuar dhe të kush-tuar.

Ja vetëm disa porosi – thesare nga jeta dhe përvoja e Nënës Tereze mbi vuajtjen:

“Vuajtja është e madhe, por edhe më e madhe është dashuria”. “Kam vuajtur shumë kur jam ndarë prej familjes sime, kur u nisa për motër misionare në Indi. Por kam vuajtur edhe më shumë kur u ndava prej Motrave të Loretos”. Ishte kjo “thirrja në thirrje”, zëri i Zotit, një urdhër i qartë...”.

“Vuajtja vetvetiu s’është asgjë, mirëpo vuajtja si pjesëmarrje në vuajtjen e Krishtit, është një dhuratë e mrekullueshme, dhuratë më e bukur: një dhuratë dhe një dëshmi dashurie...”.

“Zemra ka uri për bukë, për dashuri, mirësi, jetë, kujdes. Kjo është varfëria më e madhe që e mundon njerëzimin”.

“Po mos ta shihnin motrat tona fytyrën e Jezu Krishtit në njerëzit e mjerë, puna e tillë

do t’ishte e pamundshme. Ne dëshirojmë t’i vetëdijësojmë të mjerët, se ka njerëz që vërtet i duan ata edhe më tepër, Zoti i do ata pa masë... Ata janë për ne Jezu Krishti në trajtën e njeriut nevojtar për ndihmë, dashuri dhe shërbim”.

“Unë e shoh Jezusin në çdo person, sidomos në të varfër ndër më të varfër”.

“Smund të shkojmë pas Krishtit pa pranimin e kryqit. Krishti është i pandashëm prej kryqit... Sot bota është Kalvarja e hapur... Vuajtja është dënim. Jezusi nuk dënon askënd. Mundimi është shenjë se edhe ne iu kemi afruar dukshëm Jezu Krishtit në kryq...”.

“Vuajtja jonë, e bashkuar me mundimin e Krishtit dhe të Marisë, është dhuratë e mrekullueshme... Pranë kryqit të Krishtit Maria u bë nëna jonë... Gjatë mundimeve dhe në vdekje Jezusi ka vuajtur shumë për mbarë njerëzimin, për shëlbimin tonë...”.

“Sot përsëritet vuajtja e Krishtit në jetën e atyre që vuajnë, që janë të sëmurë, të varfër, të dëbuar. Pranimi i vuajtjes është hiri i Zotit, pjekuria e fesë, shenjtërimi i jetës sonë... Nëpërmjet vuajtjeve, dhembjeve, kryqeve, sëmundjeve, vdekjes, ne vijmë te Jeta, te ngjallja”.

Nëna Tereze vuajti dhe u flijua në heshtje, në uratë, në dashuri për popullin tonë shqiptar, për Shqipërinë, për Kosovën, për mbarë njerëzimin. Në një bisedë rreth ndarjes për së gjalli prej nënës dhe motrës për shkaqe politike dhe ideologjike të Shqipërisë, si dhe për vuajtjen e popullit tonë, ndër të tjera më tha: “Deri më sot kam arritur çdo gjë me dashuri dhe me uratë, por këtu ende jo. Ka ende kufij dhe pengesa që as dashuria s’mundet t’i rrenojë. Vetëm Zoti e di përse nëna dhe motra, mbarë populli im duhet të vuajë kaq shumë...” (1972).

Pas Shpërblimit Nobel për Paqe në Oslo më pati thënë: “Unë mendoj se populli dhe Kisha shqiptare është duke kaluar të Premten e Madhe, por feja jonë na mëson se aty nuk mbaron jeta e Jezu Krishtit, mbaron në kryq dhe përfundon me ngjalljen e tij... Kjo është fshehtësia e suksesit të krishterë...” (Oslo, 12. XII.1979).

Rreth trazirave në Shqipëri Nëna Tereze ka shkruar kështu: “Me dhimbje të madhe në zemrën time po dëgjoj se jetët po humben, ndërsa njerëzit po lëndohen në këto trazira... Nëse ne tani nuk kemi qetësi, kjo është për arsye se kemi harruar si ta shohim Zotin në njëri-tjetrin...” (28 prill 1997).

Ajo shpesh thoshte: “Të duam deri në dhembje, deri në vdekje”.

e Nënës Tereze

Pak para vdekjes, më 27 gusht 1997, në 87-vjetorin e lindjes ajo shkruan:

*Dua të kthehem në Shqipëri
Dua të kthehem në Shqipëri,
T'u shërbej
Më të varfërve të të varfërve
Të gjakut tim.
Dhe në nderim
Të kujtimit të prindërve dua
të kthehem
Pranë tyre të mbyll sytë.
Ta dimë,
Secili nga ne është krijuar
Për të bërë vepra të mëdha.*

Shëndetligje, e vogël, e kërrusur, plotë rrudha në fytyrë, por gjithmonë me sy të ndriçuar, me duar dhe zemër të hapur, Nëna Tereze e ka përqafuar botën e vuajtjes, iu ka lehtësuar barrën miliona njerëzve, ia ka dhënë pësimin, mundimeve, sëmundjeve një kuptim dhe domethënie të re sipas parimit kuptimplotë: "Pa dashuri dhe flimj jeta s'ka kuptim".

3. PËRVOJA E DASHURISË

"Kapitali" i saj shpirtëror më i madhi ishte dhe do të mbetet vuajtja e motivuar dhe e ofruar Zotit për mbarë njerëzimin; pranimi, njohja, dashuria dhe shërbimi i saj ndaj çdo njeriu -

Mu për këtë me të drejtë thoshte: "Vetëm dashuria do ta shpëtojë botën".

Gjatë një bisede për "errësirën" shpirtërore, vuajtje, kryqin, ajo e shpjegoi këtë çështje me një figurë të bukur stilistike: "Heshtja e Zotit, fshehja apo "loja" e tij me ne i përgjan nënës e cila luan me fëmijën e saj. Ajo fshehet dhe te fëmija zgjon ndjenjën e kërkimit, pasigurisë, hutisë, ndoshta edhe të vajit. Fëmija e kërkon gjithnjë nënën e vet dhe në fund nëna i lajmërohet, e qetëson. Fëmija është tejet i lumtur se e gjeti prapë nënën. Gëzimi, lumturia, përqaftimi, dashuria ngadhënjën. Kështu "luan" edhe Zoti me ne, na sprovon, për t'u zbuluar dhe përqafuar në "lojën" e kryqit, si dhe për ta zgjuar në ne nevojën dhe kërkesën e tij...".

Po e përfundoj këtë paraqitje të shkurtër me dy vlerësime të Papës Benedikti XVI. E para është nga periudha kur kardinal Joseph Ratzinger ishte Prefekti i Kongregatës për Mësimin e Fesë. Ai ndër të tjera thotë për Nënë Tereze kështu: "Nuk mundet çdokush të jetë Nëna Tereze... Ajo ishte në të gjitha e jashtëzakonshme... Sa ka njerëz në botë, aq ka edhe mënyra për ta zbuluar dhe plotësuar vullnetin e Zotit..."

“Vuajtja vetvetiu s'është asgjë, mirëpo vuajtja si pjesëmarrje në vuajtjen e Krishtit, është një dhuratë e mrekullueshme, dhuratë më e bukur: një dhuratë dhe një dëshmi dashurie...”

E Lumja Nënë Tereza

Krishtit që edhe sot vuan kudo në botë.

Ajo thotë kështu: "Për të qenë të shenjtë, për t'u shenjtëruar duhet të vuajmë shumë. Vuajtja e krijon dashurinë dhe jetën shpirtërore... Vuajtja kurrë nuk do të zhduket tërësisht nga jeta jonë. Vuajtja e Jezu Krishtit është ngritje në dhuratë, në dhuratën më të lartë të dashurisë, sepse nëpërmjet saj ai i shlyen mëkatet tona... Vuajtja, dhembja, mundimet, vetmia, pësimet nuk janë asgjë tjetër përpos puthja e Krishtit, shenjë që jemi shumë afër tij, qafër sa që ta pranojmë puthjen e tij..."

Misticizmi i krishterë gjatë shekujve ka pasur dhe dhuratë shenjtë të mëdhenj dhe shumë të nderuar mu nëpërmjet vuajtjes, sproves, kryqit, si sfidë e fesë dhe vërtetimit të dashurisë. E Lumja Nëna Tereze ishte edhe nga kjo pikëpamje kulmore, sepse ajo kurrë nuk u ndal në vuajtjen personale, familjare, famullitare, fetare apo kombëtare shqiptare, por jetoi dhe veproi për zbutjen dhe motivimin e vuajtjeve të mbarë njerëzimit. Dhe çka është edhe më e rëndësishme, e gjeti e vetmja "mjekimim" për të në dashurinë flijuese, dhuruese dhe vepruese.

Ditën e "kthimit në Shtëpinë e Atit" më 5 shtator 2007, Papa Benedikti XVI në Audiencën e përgjithshme në Sheshin e Shën Pjetrit në Romë me fjalë të zgjedhura e përkujtoi Nënë Tereze dhe tha:

"Nxënësja burimore e Krishtit, e cila e shërbente Zotin besnikërisht në të varfër ndër më të varfër dhe në nevojtarë. Vazhdoni ta ndiqni shembullin e saj dhe të jeni gjithkund vegël e mëshirës së Zotit..."

Nëna jonë Tereze mbi të gjitha nëpërmjet kryqit, vuajtjes, "errësirës" se brendshme e dëshmoi fenë e saj të madhe dhe të pathyeshme si kërkim të vazhdueshëm të Zotit në Njeriun dhe të Njeriut në Zotin; të shpresës si veprim për zbutjen e dhembjeve dhe vuajtjeve të mbarë njerëzimit, sidoms të atyre "të cilët s'kanë askënd tjetër përpos Zotit dhe neve"; të dashurisë për Zotin-Dashuri dhe Vëllain-Njeri, duke dëshmuar se asgjë s'është e pamundshme për ata që vërtet besojnë dhe konkretisht, me jetë dashurojnë.

Kushbeson dhe dashuron gjithnjë jeton. Ja, kjo, kështu ishte e Lumja Nëna jonë Tereze!

Në 10-vjetorin e kalimit në amshim të Gonxhe Bojaxhiut

Nëna Tereze - krenari e kombit shqiptar

Nëna Tereze ishte e para Ajo që më bëri ta dua kombin shqiptar. Dhe tani ndjehem krenar që plotësova një detyrë morale ndaj Saj dhe ndaj vlerave universale të lirisë

Bill Clinton, ish president i SHBA-ve

SHKRUAN: Frrok KRISTAJ

Gonxhe (Anjesa) Bojaxhiu ishte bija e nënës Drane (Rozë) dhe babës Kolë (Nikollë) Bojaxhiu. Familja e saj kishte zbritur nga Prizreni në Shkup të Shqipërisë, ku edhe u lind (26 qusht 1910) Gonxha, që bota e njeh si Nëna Tereze. Ajo ishte një motër nderi e rregullit të "Misionareve të dashurisë", që tërë jetën e vetë ia kushtoi bamirësisë, humanizmit e në veçanti dashurisë ndaj Zotit dhe dashurisë ndaj njeriut.

Bija dhe motra jonë shqiptare, Nëna Tereze - Nëna e botës, ishte grua që dhuroi zemrën e saj, por edhe tërë jetën ia kushtoi të varfërve më të varfër - varfanjakëve, të sëmurëve, bonjakëve, paqes dhe dashurisë njerëzore. Ajo në asnjë moment nuk e pranoi famën. Çdo gjë që bëri, e bëri për hir të dashurisë ndaj Zotit dhe njeriut. Ajo ishte krijesa më tokësore dhe njëherësh më hyjnore e shekullit që e kemi lënë pas.

Një bijë shqiptare bota e quajti nënë

Gonxhe Bojaxhiu, bija dhe motra jonë shqiptare, motra Tereze e Loretos dhe Nëna Tereze, pati zemër të madhe dhe të pastër. Për këtë u fut në ndërgjegjen e botës pa shpikur asgjë dhe pa e udhëhequr asnjë vend. Ajo ishte investuesja më e madhe e mëshirës dhe e dashurisë. Nëna Tereze kishte zgjedhur *gërmadhat e mishtit të gjallë*, por me një mision krejt të kundërt, të shenjtë dhe ringjalljes. Ajo ringjallte kufomat që frymonin, në mënyrë që të paktën të vdesin si njerëz, nëse nuk jetuan si të tillë.

Nëna Tereze, para së cilës edhe bota u përkul, ishte ikonë e kohëve moderne. Ishte simbol i besimit dhe përtëritjes shpirtërore të njeriut. Bile, me legjendarizimin e saj kapet edhe imazhi i Rozafes, i kunatës më të re, i motrës që pret vëllain...

Kjo bijë shqiptare ishte engjëlli më i madh i shekullit që e lamë pas. Ajo ishte zëri i shekullit XX, që kërkoi ndërgjegjësimin e njeriut. Para Nënë Tereze ishte simbol i fuqishëm i dashurisë hyjnore për njeriun. Ajo paraqiste ngrehinën më madhështore

të tempullit shpirtëror të dashurisë. Derisa në sferën fetare Nëna Tereze ishte edhe një simbol i ekumenizmit sa klasik aq edhe bashkëkohor, për ne Ajo ishte një vlerë etnike, frymë e trojeve tona historike, ishte e mbirë nga zemra e dheut tonë shekullor, ishte bijë e motër e fisit tonë më të stërlashtë, përkatësisht për ne shqiptarët ajo ishte pjesë e krenarisë kombëtare dhe e identitetit tonë.

Ajo është shqiptarja më e famshme në botë e të gjitha kohërave. Ishte kryeinstitucion i mëshirës njerëzore. U laureua me një det dekoratash, nderimesh e shpërblimesh. Bile, ajo ishte edhe laureatja e parë shqiptare e çmimit Nobel për paqe. Nëna Tereze ishte shenjtëreshë e gjallë, ishte shëmbëlltyrë e një nëne shqiptare, që u ngrit në një figurë të një nëne universale dhe një shenjtëreshë të dashur për gjithë njerëzimin.

Vargut të shenjtëve iu shtua edhe Nëna Tereze

Mjerisht, historia jonë kombëtare pak apo aspak nuk i njeh shenjtërit iliro-arbëro-shqiptarë, përkatësisht deri të humanistja

që t'i caktohet edhe dita e festës së saj në kalendarin liturgjik dhe tash e tutje t'i lutemi asaj.

Pikërisht para dhjetë vjetëve (më 5 shtator 1997) Gonxhe Bojaxhiu - Nëna Tereze kishte kaluar në amshim. Me atë rast i tërë rruzulli i botës kishte përjetuar vdekjen fizike të njeriut që jetën ia kushtoi dashurisë njerëzore. Mu për këtë edhe lirisht mund të pohohet se ndër personat më të ndritur, që pati njerëzimi gjatë dy mileniumit të kaluar, e veçmas gjatë shekullit XX, e cili i përmbylli 2000 vjet të lindjes së Jezu Krishtit dhe të krishterimit ndër shqiptarë, ishte figura e Gonxhe Bojaxhiut - Nënë Terezës shqiptare.

Nëna Tereze, duke u lindur në shekullin XX, i dha këtë forcën, admirimin dhe suksesin, për t'ia mundësuar shikimin në shkahun, folenë e veprës së mirë, humanizmit, sakrificës, nderit, moralit, besimit e dashurisë.

Nëna Tereze u lind për t'u rilindur

Nëna Tereze, laureatja e parë shqiptare e Çmimit Nobel për Paqe (10 dhjetor 1979 në Oslo të Norvegjisë), para së cilës edhe bota u përkul, ishte ikonë dhe afreske e kohëve moderne. Ajo u bë dëshmitare e vërtetë në kohë dhe në hapësirë për shëlbimin e njeriut, sepse me punën dhe flimjin e pasqoq të saj u bë simbol dhe krijuese e filozofisë së bamirësisë, humanizmit, paqes dhe dashurisë njerëzore.

Humanizmi gjenetik i Nënë Terezës bazohet në një rridimensionim të një ungjillëzimi të ri në botë - ringjillëzimi përmes veprës konkrete të dashurisë. Ajo nuk u lind rastësisht, jo vetëm si shqiptare, por edhe si përfaqësuese e një botëkuptimi të ri. Ajo është ura e emancipimit në këtë botëkuptim. Ndaj, edhe nuk mund të

këtë emancipim të shqiptarëve pa Nënë Terezën. Bile, ne shqiptarët gjithmonë do të kemi nevojë për Nënë Terezën, për porositë e një jete që e ushqeu me dashuri dhe shpresë. Ajo u lind për t'u rilindur për amshim. Mu për këtë edhe Bill Clinton, ish president i Shteteve të Bashkuara të Amerikës, për Nënë Terezën kur ishte çështja e Kosovës ndër të tjera thotë se: "Nëna Tereze ishte e para, që më bëri ta dua kombin shqiptar. Dhe tani ndjehem krenar që plotësova një detyrë morale ndaj Saj dhe ndaj vlerave universale të lirisë".

Drita e Krishtit ndriçon të gjithë – shpresa për risi e bashkim në Evropë

Asambleja III Evropiane Ekumenike. Sibiu 4-9 shtator 2007

Kisha ime, kisha Katolike nëpërmjet Kongregatës për fe, të gjitha dallimet, që për fat të keq ekzistojnë, ka bërë thirrje që t'i kujtojmë. E di se shumë të krishterë kanë ndier dhimbje, posaçërisht vëllezërit dhe motrat protestante, por e vërteta duhet të thuhet dhe atë duhet ta njohim dhe ta pranojmë. Pa njohjen e kësaj të vërtete nuk mundemi që të ushqehemi së bashku nga tryeza Eukaristike e pa këtë nuk mund të jemi një Kishë. Nuk duhet t'i fshehim plagët, një ekumenizëm përkëdheljes e sa për sy e faqe nuk na ndihmon të bëjmë përparime.

Walter Kasper

■ **Shkruan:**
Imzot Lucjan AVGUSTINI

Krishti ka dashur dhe ka themeluar vetëm një Kishë. Mirëpo qysh prej fillimit mbrenda saj janë paraqitur disa marrëveshje dhe ndarje të brendshme, e më vonë gjatë shekujve, për fat të zi, edhe shkëputje apo copëtime të vërteta. Fjala ekumenizëm vjen prej fjalës greke

krishterëve pa kurrfarë dallimi apo përjashtimi;

b) bashkimi duhet të jetë autentik, burimor, i vërtetë dhe i tërësishëm, pra, një risi për të gjithë sipas kërkesës dhe lutjes së Jezu Krishtit. *"Që të gjithë të jenë një. Sikurse ti, Atë, që je në mua dhe unë jam në ty, ashtu edhe ata të jenë në ne, që ta kuptojë bota se ti më dërgove"* (Gjn 17,21).

Pra, ekumenizmi nuk është vetëm nevoja e kohës apo e

Tema rreth së cilës do të reflektojnë më se 2 mijë e 500 delegatë, katolikë, protestantë dhe ortodoksë, në Sibiu të Rumanisë është: "Drita e Krishtit i ndriçon të gjithë - shpresa për risi e bashkim në Evropë". Në qytetin e Transilvanisë, kryeqytet evropian i kulturës për vitin 2007, udhëkryq gjuhësh, kulturash e besimesh fetare, takimi mbahet 18 vjet pas Asamblesë së parë Ekumenike, që u mbajt në Ba-

njeri. Edhe një herë jemi mbledhur këtu në Sibiu dhe dëshirojmë që së bashku të shikojmë në Krishtin dhe të rigjejmë në Të, të vetmen dhe të përsosmen dritë. Kështu atëherë, do të mund të ecim drejt bashkimit që është dhuratë e Hyjit të mëshirshëm dhe të mrekullueshëm. Tani është momenti që të shkojmë drejt kësaj përsosmërie."

Dita e dytë e Asamblesë III Ekumenike evropiane në Sibiu

rugën e bërë deri tani e sidomos Enciklikën e Gjon Palit II "Ut Unum sint" (Që të gjithë të jenë një). Përmend asambletë e mëparshme në Bazel të Zvicrës e në Grac të Austrisë deri tek nënshkrimi i Kartës Ekumenike në Strasburg, në vitin 2001. Papa është i bindur se të krishterët janë të thirrur të kontribuojnë në përparimin e vërtetë të shoqërisë evropiane, në lindje e perëndim, e pikërisht për këtë takimi i Sib-

oikumene (οικουμενε) që do të thotë në rend të parë toka e banuar, toka e punuar (prej kësaj fjale vjen edhe fjala ekonomia).

Ka edhe kuptime të tjera, p.sh.:

- përkatësia e mbarë Kishës, si p. sh. koncilët ekumenikë, të vlefshëm për tërë Kishën, pra të përgjithshëm apo gjithëkësisht;
- marrëdhëniet e ndërsjella të Kishave të krishtera, si p. sh. lëvizja ekumenike, qëndrime ekumenike, lutje ekumenike...
- kuptimi më i ri është tentimi dhe kërkimi rreth afritimit dhe bashkimit të plotë në mes të të gjithë të krishterëve.

Ekumenizmi apo lëvizja ekumenike ka dy veçori dhe qëllime thelbore:

- a) kërkimi dhe puna rreth bashkitim të të gjithë të

shekullit tonë, por mbi të gjitha kërkesë ungjillore, porosi e Jezusit, besnikëri ndaj tij dhe mundësi që ta "kuptojë bota se ti më dërgove", ta pranojë bota Kishën, nëpërmes Lajmit të gëzueshëm, ta pranojë Jezu Krishtin, Shëlbuesin e mbarë njerëzimit.

Ekumenizmi është cilësia e Kishës në çdo kohë dhe vend si besnikëri, së pari me Zotin, e pastaj edhe me të gjithë ata që besojnë dhe dëshirojnë të jetojnë sipas mësimëve dhe parimeve të Krishtit.

Pika e dytë themelore është nevoja për bashkim, "të krishterët janë të ndarë në mes vedit, por Krishti është një". Bashkimi mund të arrihet nëpërmes Shpirtit të Shenjtë dhe mjeteve të shëlbimit që janë sakramentet. Bashkimi është vepër e Zotit e jo e njeriut, por kuptohet në bashkëpunim me njeriun, me të gjithë të krishterët.

Temën "Paga e drejtësi" dhe 10 vjet pas asaj të Gracit në Austri me temën "Pajtimi, dhuratë e Zotit dhe burim i jetës së re".

Takimin e hapi Kardinal Peter Erdő, i cili ndër të tjera theksoi: "Si të krishterë të Evropës jemi në ecje. Kjo Asamble është menduar që të jetë një shtegtim që ec rrugës së dy asambleve të mbajtura më parë. Kur jemi takuar për të parën herë në Bazel, Evropa ishte ende e ndarë me murin ndarës. Jemi takuar në Graz në një Evropë të re, e cila kishte marrë rrugën e lirisë dhe të bashkimit. Evropa aktuale nuk është as ajo e takimit tonë në Bazel as ajo e Gracit, ajo ka nevojë urgjente të kërkojë dhe të gjejë një rrugë të re e në këtë rrugë ne kemi një përgjegjësi, e kjo përgjegjësi është që të jemi dëshmitarë dhe bartës të dritës. Dritës së vërtetë që shndrit çdo

të Rumanisë u karakterizua nga lutjet e përbashkëta, nga mesazhi i mirëseardhjes së presidentit rumun Basesku dhe nga urimet e përfaqësuesve të botës katolike, protestante dhe ortodokse. Papa Benedikti XVI i dërgoi mesazhin e tij Asamblesë, në të cilin shpreh "shpresën e gjallë" që rruga ekumenike të shkojë përpara.

"Dy elementë duhet të jenë për ne orientim në impenjimin tonë: dialogu i së vërtetës dhe takimi në shenjë e vëllazërimit. Të dyja kanë nevojë për ekumenizmin shpirtëror si bazë" tha Papa Benedikti XVI.

Në mesazhin e dërguar, Ati i Shenjtë citon Koncilin II të Vatikanit, duke vënë theksin në shembullin e të krishterëve e shenjtërimin e jetës nga njëra anë, dhe lutjet private e publike për bashkimin e të krishterëve nga ana tjetër. Papa kujton

iut do të ofrojë direktiva të çmueshme.

"I uroj asamblesë të krijojë hapësira takimi për unitetin duke respektuar ndryshimet e ligjshme. Me bindjen se rrënjët e përbashkëta të krishtera janë më të thella se sa ndarjet, do të jetë e mundur të thuhet edhe një lloj mendjemadhësie e gënjeshtërt dhe të kapërcehet indiferenca, duke eksperimentuar shpirtërisht bazën e përbashkët të fesë sonë", përfundon Benedikti XVI në mesazhin e tij.

Gjatë ligjëratave të mbajtura duhet të theksohet ligjëratat e Kardinal Walter Kasper, i cili theksoi se: "jemi duke jetuar në Kishat e ndara. Këtë jemi duke e bërë kundër vullnetit dhe kundër dërgimit të Jezu Krishtit, duhet që, të gjithë, të ndriqohet nga Drita e Krishtit, të angazhohemi për bashkim dhe paqe për të gjithë. Me ndarjet tona e kemi errësuar

Pamja nga Sibiu

Dritën e Jezu Krishtit për shumë persona.

Çka mund të bëjmë? Para së gjithash, terapia e parë duhet të jetë analiza. Kisha ime, kisha Katolike nëpërmjet Kongregatës për fe, të gjitha dallimet, që për fat të keq ekzistojnë, ka bërë thirrje që t'i kujtojmë, e di se shumë të krishterë kanë ndier dhimbje, posaçërisht vëllezërit dhe motrat protestante, por e vërteta duhet të thuhet dhe atë duhet ta njohim dhe ta pranojmë. Pa njohjen e kësaj të vërtete nuk mundim që të ushqehemi së bashku nga tryeza Eukaristike e pa këtë nuk mund të jemi një Kishë. Nuk duhet t'i fshihim plagët, një ekumenizëm përkëdheljes e sa për sy e faqe nuk na ndihmon të bëjmë përparime". Kardinali Kasper tha po ashtu se "ndarjet e të krishterëve në histori janë arsyeja për shekullarizimin e sotëm të kontinentit evropian".

Asambleja vazhdoi me ligjëratë të ndryshme dhe shumë interesante nga relatorë të ndryshëm me me diskutime dhe propozime, të kenë mundësi të na ndriçonin në këtë mënyrë sa më mirë dhe që të kuptojmë angazhimin e të gjithë të krishterëve për shërimin e kësaj plage. Pjesëmarrësit folën mbi nevojën se të krishterët në Evropë duhet të japin një dëshmi të vërtetë feje, duke kapërcyer një vizion thejsh kulturor të krishterimit. Në forumet e pasdites ndërmjet katolikëve, protestantëve dhe ortodoksëve u diskutuan tema të rëndësishme si procesi i bashkimit të Evropës, dialogu ndërfetar dhe emigracioni, në një kontinent gjithnjë e më tepër multikulturor e multi-etnik.

"Evropa ka besim në kontributin e kishave dhe të bashkësive fetare" tha presidenti i Komisionit Evropian, Hosé Manuel Barroso, në kryeqytetin e Transilvanisë, Sibiu. Në fjalën drejtuar asamblesë, Barroso nënvizoi faktin se në Traktatin evropian të rishikuar, njihet roli i kishave në bashkimin e Evropës. Ai iu referua qartë rolit të Papës Gjon Pali II për bashkimin e lindjes me perëndimin. "Vetëm duke u bazuar mbi vlerat e caktuara Bashkimi Evropian mund të jetë më shumë se një treg apo një shoqëri interesash", theksoi kryeparlamentari Evropian, Barroso.

Në fund u përpilua një mesazh nga kjo asamble, e cila, duke vënë theksin në angazhimin e përbashkët për bashkimin e të krishterëve si impenjimin e përbashkët për paqe, kujdesin rreth të mirave të përbashkëta, të drejtat njerëzore, respekti i vlerave ungjillore etj.

Bashkimi është detyrë dhe duhet të zbatohet. Kisha katolike i jep një rendësi të madhe çështjes së ekumenizmit. Dokumenti i fundit i Kishës katolike të cilin na e dha Papa Gjon Pali II "Ut unum sint" pikërisht na therret në bashkim, që të jemi NJË. "Vallë a genka Krishti i ndarë?" - na thotë shën Pali në letrën drejtuar Korintasve.

Po e përfundoj me fjalët e Shën Augustinit me dëshirë dhe lutje që ne Kishat e krishtera të dominonë ky parim: *in non necessariis libertas* (në gjëra të parëndësishme liria), *in necessariis unitas* (në gjëra të rëndësishme bashkimi), *in omnibus caritas* (në të gjitha dashuria).

Keshilli Papnor për Dialogun Ndërfetar, Mesazhi në përfundim të Ramazanit, 'Id al-Fitr 1428h./2007 A.D.

Të Krishterë dhe Myslimanë: të thirrur për të nxitur kulturën e paqes

Të dashur Miq Myslimanë,

1. Është kënaqësi e veçantë për mua t'ju bëj urimet miqësore dhe të përzemërta të Keshillit Papnor për Dialogun ndërfetar për festën tuaj të gëzueshme të 'Id al-Fitr, e cila përfundon ecjen e përkshuar përgjatë muajit të agjërit dhe të lutjes së Ramazanit. Ky hap është i rëndësishëm për jetën bashkësisë myslimane dhe i jep secilit një forcë të re në jetën personale, familjare dhe shoqërore. Ka rëndësi në fakt që secili ta dëshmojë mesazhin fetar nëpërmjet një jete gjithnjë e më të ndershme dhe më në përpunje me planin e Krijuesit, me shqetësimin për t'u shërbyer vëllezërve të tij dhe në solidaritet dhe vëllazëri gjithnjë e më të mirën e përbashkët.

2. Në epokën e trazuar që ne po kalojmë, anëtarët e feve kanë mbi të gjitha detyrën për të punuar, si shërbëtorë të të gjithëpushtetshmit, në të mirën e paqes, e cila kalon përmes respektimit të bindjeve personale dhe kolektive të secilit, si dhe përmes lirisë së ushtrimit të fesë. Liria e fesë, e cila nuk reduktohet thjesht në lirinë e kultit, është në fakt njëra prej aspekteve thelbësore të lirisë së ndërgjegjes, e cila i përket çdo njeriu dhe është guri i këndit i të drejtave njerëzore. Vetëm duke mbajtur parasysh këtë do të mund të ndërtohet një kulturë paqje dhe solidariteti mes njerëzve, dhe që të gjithë do të mund të angazhohen vendosmërisht për ndërtimin e një shoqërie gjithnjë e më vëllazërore, duke bërë gjithashtu është në dorën e tyre për të refuzuar dhunën e çfarëdo lloji qoftë ajo, e cila nuk mund të ketë kurrë motivacion fetar, sepse ajo dhuron shembëllesën e Zotit që mbart çdo njeri. Ne të gjithë e dimë se dhuna, dhe veçanërisht terrorizmi i cili godet verbërisht dhe shkakton viktima të shumta sidomos ndër të pafajshmit, është e paafte që t'i zgjidhë konfliktet,

dhe se ajo krijon ingranazhin vdekjeprurës të urrejtjes shkatërrimtare në dëm të njeriut dhe të shoqërisë.

3. Si njerëz të fesë, është detyrë e jona të jemi para së gjithash edukatorë të paqes, të të drejtave të njeriut, të një lirie që respekton secilin, por gjithashtu edhe të një jete shoqërore gjithnjë e më të fortë, sepse njeriu duhet të kujdeset për vëllezërit dhe motrat e veta me humanizëm, pa asnjë diskriminim. Askush nuk mund të pajshahet prej bashkësisë kombëtare për shkak të racës, të fesë, dhe as për shkak të ndonjë karakteristike tjetër personale. Të gjithë së bashku, anëtarë të traditave fetare të ndryshme, jemi të thirrur të përhapim një mësim që nderon çdo krijesë njerëzore, një mesazh dashurie mes njerëzve dhe mes popujve. Në veçanti na takon neve që t'i formojmë me këtë frymë brezat e rinj, të cilët do të marrin në dorëzim të ardhmen. Para së gjithash është detyrë e familjes e pastaj e personave që kanë përgjegjësi në fushën edukative dhe e Autoriteteve civile dhe fetare në tërësi që të jenë të kujdesshëm për të përhapur një mësim të drejtë dhe për t'i dhënë secilit një edukatë të përshtatshme në fushat e ndryshme të përmendura, sidomos një edukatë qytetare, që të grishë çdo të ri të respektojë ata që e rrethojnë dhe t'i konsiderojë si vëllezër dhe motra, me të cilët ai është i thirrur të jetojë ditë për ditë jo me indiferencë, por me vëmendje vëllazërore. Është pra urgjente më fort se kurrë t'u mësohen brezat të rinj vlerat njerëzore, morale dhe qytetare themelore, të dobishme si për jetën personale ashtu edhe për jetën kolektive. Çdo mungesë qytetërimi duhet të jetë një rast për t'u kujtuar të rinjtë atë që ne presim prej tyre në jetën shoqërore. Është në lojë e mira e përbashkët e secilës shoqëri dhe e botës në tërësi.

4. Në këtë frymë duhet konsideruar si i rëndësishëm vazhdimi dhe intensi-

fikimi i dialogut mes të Krishterëve dhe Myslimanëve, në aspektin e tij edukativ dhe kulturor, me qëllim që të mobilizohen të gjitha forcat në shërbim të njeriut dhe të njerëzimit, me qëllim që brezat e rinj të mos organizohen në blloqe kulturor ose fetare njëri kundri tjetrit, por si vëllezër dhe motra të vërtetë në humanizëm. Dialogu është një instrument që mund të na ndihmojë të dalim prej kësaj spiraleje pa fund konfliktesh dhe tensionesh të shumta që përjetojnë shoqëritë tona, me qëllim që të gjithë popujt të mund të jetojnë në qetësi dhe në paqe, në respekt reciprok dhe mirëkuptim mes anëtarëve të tyre të ndryshëm.

Për ta bërë këtë, unë kërkoj vëmendjen tuaj me qëllim që përmes takimeve dhe shkëmbimeve, të Krishterët dhe Myslimanët të punojnë së bashku, në respekt reciprok, për paqen dhe për një të ardhme më të mirë për të gjithë njerëzit; ata do të jenë për rininë e sotme një shembull për t'u ndjekur dhe për t'u imituar. Të rinjtë do të fitojnë një besim të ri në jetën shoqërore dhe do të kenë më shumë dëshirë që të futen dhe të marrin pjesë në shndërrimin e saj. Edukimi dhe shembulli do të jenë për ta burim shprese në të ardhmen.

5. Kjo është dëshira e zjarrtë që unë ndaj me ju: që të Krishterë dhe Myslimanë të zhvillojnë gjithmonë e më shumë marrëdhënie miqësore dhe frytdhënëse për të ndarë të mirat e tyre të veçanta, dhe që ata të përkujdesen veçanërisht për cilësinë e dëshmisë së tyre si besimtarë!

Ju përsëris, të dashur Miq Myslimanë, urimet e mia të përzemërta për festën tuaj dhe i lutem Zotit të paqes dhe të mëshirës që t'ju japë të gjithëve shëndet të mirë, qetësi dhe begati.

Kardinal Jean-Louis Tauran
President
Arqipeshkvë Pier Luigi Celata
Sekretar

Urimi i ipeshkvit të Kosovës me rastin e festës së Fitër Bajramit

Fort i nderuar z. Tërnava,
Kam kënaqësinë që në emër të të gjithë Katolikëve të Kosovës si dhe në emrin tim personal, t'ju përcjell urimet e përzemërta për festën e madhe të "Id al-Fitr" (Bajramit), festë që për të cilën jeni përgatitur shpirtërisht gjatë muajit të agjërit dhe të bamirësisë. Gjatë Ramazanit, nëpërmjet agjërit, faljes, lëmoshës, dhe veprave tjera të mëshirshme jeni përpjekur të forconi besimin të të gjithëpushtetshmi, dhe njëkohësisht të rritët në ju dashuria për tjetrin e sidomos kujdesi për të varfrit.

Jemi të vetëdijshëm se të gjithë duhet t'i bindemi Krijuesit, dhe se Ai i dëgjon lutjet e sinqerta të zemrës së njeriut të drejtë, të përvojat të shpirtërisht gjatë muajit të agjërit dhe të bamirësisë. Gjatë Ramazanit, nëpërmjet agjërit, faljes, lëmoshës, dhe veprave tjera të mëshirshme jeni përpjekur të forconi besimin të të gjithëpushtetshmi, dhe njëkohësisht të rritët në ju dashuria për tjetrin e sidomos kujdesi për të varfrit.

tokën dhe ta ndiejmë mbështetjen e njëri-tjetrit në përballje me vuajtjen, mëkatet dhe vdekjen. Populli ynë në Kosovë, më shumë se kurrë sot ka nevojë për drejtues të urtë, të devotshëm, të ndershëm dhe të guximshëm, që ta prijë atë drejtë të ardhmes së sigurt; për t'i dhanë shpresë dhe për ta inkurajuar në durësi. Kjo vlen sidomos për ne prijësit shpirtëror që kemi përgjegjësinë kryesore për ta edukuar personin, familjen si dhe mbarë shoqërinë tonë në kulturën e paqes dhe të dashurisë.

Me ndihmën e Zotit dhe të miqve tanë në Perëndim, Statusi politik po definohet. Por, sa më shumë po afrohet mundësia për ta drejtuar vetë të ardhmen, aq më shumë rritet nevoja për vetëdijësim dhe përgjegjësi të kultivimë vlerat e përgjithshme njerëzore, të ruajmë harmoninë ndërfetare, shoqërinë e të së drejtës

dhe barazinë e të gjithëve.

Që të mos përsëritëm, urimit tim dhe të Kishës Katolike në Kosovë, ia bashkëngjis Porosinë e "Keshillit Papnor për Dialog Ndërfetar", në të cilën vlerësohet latr nevoja e dialogut ndërfetar, sidomos bashkëpunimi mes të Krishterëve dhe Myslimanëve, për t'u bërë bashkëpërgjegjës në nxitjen e kulturës së paqes dhe në ruajtjen e të drejtave të njeriut. Është përgjegjësi e të gjithë neve që të angazhohemi për ta edukuar njeriun të kujdeset për vëllezërit dhe motrat e veta me humanizëm, pa asnjë diskriminim. Edhe një herë në fund Juve, familjes Tuaj, Kryesisë së Bashkësisë Islame të Kosovës dhe të gjithë besimtarëve mysliman në Kosovë e gjetiu: ME FAT BAJRAMI!

+ Dodë GJERGJI
Ipeshkvë i Kosovës

Ceremonia e zbulimit të shtatores

“Është një monument pa pedestal, si një bimë nga toka që ecën drejt qiellit. Ka tiparet e një gruaje të përvuajtur, por thellësisht të vendosur në misionin e saj të madh. Ky është një nderim që ne i bëjmë asaj, që nderoi më shumë se kushdo tjetër njeriun.”

Dr. Sali Berisha, kryeministri i Shqipërisë

“Shtatorja ngjan sikur humanistja shqiptare po bën një lutje universale. Dhe duart janë vendosur në mënyrë të atillë, sikur Nëna Terezë po kryen një lutje universale dhe u uron mirëseardhjen atyre që shkelin në aeroportin e Rinasit.”

Luan Mulliqi, skulptori nga Prishtina

“Prej 10 vjetësh nuk e kemi në mesin tonë Nënë Terezë, gruan shtatvogël me sarin e bardhë me kotur blu, e cila asnjëherë nuk harronte të saktësonte origjinën e saj shqiptare.”

Bamir Topi, presidenti i Shqipërisë

praninë e shumë besimtarëve, të cilët e mbanin të freskët vizitën e shenjtore 14 vjet më parë në këtë qytet, me rastin e shugurimit të ipeshkvijve shqiptarë nga Papa Gjon Pali II.

Gjithë ky angazhim me përmasa kombëtare dhe i ngjeshur, ishte organizuar nga Qeveria e Shqipërisë, përkatësisht nga Ministria e Kulturës.

Pika më e rëndësishme dhe kulmore e të gjitha pikave, pa mëdyshje, ishte vënia e shtatores së Nënë Terezë (më 13 shtator) në vendin më strategjik në territorin shqiptar, në një vend të dukshëm të aeroportit ndërkombëtar, të emëruar pikërisht me

emrin e humanistes sonë “Nëna Terezë”. Shtatoren e ka punuar në bronz skulptori nga Kosova, Luan Mulliqi dhe është e lartë 6 metra. Në ceremoninë e vënies ishin të pranishëm kryetari i Shqipërisë, z. Bamir Topi, kryeministri Sali Berisha, kryetarja e Parlamentit Shqiptar, znj Jozefina Topalli dhe ministri i kulturës, Ylli Pango, i cili hapi ceremoninë e vendosjes dhe theksoi se kjo shtatore do të mbetet simbol i mirëseardhjes në Shqipëri.

Përmbyllja e aktivitetit 10 ditë u bë me një koncert të madh të paqes që u mbajt pasditen e 15 shtatorit në Tiranë, me pjesëmarrjen e artistëve më të njohur

nga Shqipëria dhe trevat ku jetojnë shqiptarët.

Kosovë

Që nga viti 1997 në Kosovë mbahen “Ditët përkujtimore të Nënë Terezë” të mbështetura që nga fillimi nga institucionet e Kosovës. Sivjet në 10-vjetorin

Fjala përshëndetëse e I rastin e Akademisë së

I nderuari zoti President, të nderuara zonja dhe zotërinj, të nderuar vëllezër e motra!

Me kënaqësi, nderim dhe falënderi hapjen solemne të Ditëve të Nënë Terezë festim ky me karakter kulturor dhe dhe begaton zemrat tona duke aktuar mjerëve, jo vetëm këtu ndër ne shqiptarë dhe botën.

Përgëzoj nismëtarët e këtij kremti të Kosovës “Nëna Terezë” dhe përkrahësit e historik të Kosovës, të ndjerin Dr. Fatmir Sejdiu, paraardhës detyrë më të madhe dhe shenjë se ku përfaqësuesja më e denjë, më e lartë e mbarë botën.

Sot nuk jemi këtu vetëm për ta kështu edhe më tepër për t’u frymëzuar nga dhe mishëruar atë në kohën dhe në jetën dhe në veprimet tona.

Uroj nga zemra që vlerat dhe virtytet dhe synim për të dëshmuar se “Nëna Terezë” shpirtin e saj, por edhe ndër ne, në ne, me përkrahjen e saj, për të mirën tonë të përbashkët tonë më të mirë.

Kështu, ajo do t’i ndriqojë shtigjet çështjes së Kosovës, kuptohet në parë e dashurisë.

Faleminderit!
Prishtinë, 27. 08. 2007

Përgatiti:
Anton SERREÇI

SHQIPËRI

10-vjetori i vdekjes së Nobelistes së paqes me origjinë shqiptare, Nëna Terezë, u përcoll në Shqipëri me një program veprimtarish në përkujtim të humanistes që njihet dhe respektohet në të gjithë botën. Protagonistët e kalendarit 10 ditë (5 shtator deri më 13 shtator) të përkujtimit të Nënë Terezës janë artistë, historianë, studiues të veprës së saj, filatelistë, kineastë etj, të cilët i sollën publikut brenda dhe jashtë Shqipërisë aktivitetin dhe rolin e shenjtore që gjithë jetën ia fali paqes, dashurisë e dhembshurisë njerëzore.

Në shtëpinë ku ka jetuar vetë Nëna e Nënë Terezë dhe e motra, është vendosur një pllakë përkujtimore. Në Muzeun Historik Kombëtar është hapur një ekspozitë dokumentare dhe

fotografike me titull: “Memoriali për Nënë Terezë”.

Ndërkohë, piktorët më të njohur shqiptarë, më 6 shtator, e hapën në sallën e madhe të Galerisë Kombëtare të Arteve në kryeqytet një ekspozitë me titullin domethënës: “Mrekullitë e Dashurisë” ku kishte punime të frymëzuara nga aktiviteti i Nënë Terezë. Më 7 shtator u mbajt një takim në Bibliotekën Kombëtare me temën “Nëna Terezë dhe shenjtoret shqiptarë”.

Në ditët e nderimit të shenjtore së madhe, ishin protagonistë edhe fëmijët, të cilët veç koncerteve, hapën edhe një ekspozitë kolektive mbi figurën e Nënë Terezë (më 8 shtator).

Në Shkodër, për një javë rresht, të gjitha kishat e famullitë e qytetit dhe të fshatit, kanë kryer shërbimet liturgjike e lutjet dhe kanë zhvilluar veprimtarinë në përvjetorin e bamirësës me origjinë shqiptare. Mesha solemne u mbajt në Katedralen e Shën Shtjefnit në Shkodër, në

Akademia përkujtimore në Prishtinë

Fjala e ipeshkvit më 5 shtator 2007

Fotot Petrit Peenaj

ullia e Dashurisë

Amtojnë 10 vjetorin e kalimit në amshim të Lumes Nënës Terezë

*...are, në mënyrën më dinjitoze, u kremtua 10-vjetori i kalimit në amshim i së
is më të ndritshme dhe më të madhe të popullit shqiptar, që shekullin XX e bëri të
gorinë e të varfërve ndër më të varfrit. Kjo bijë dhe nënë shqiptare duket sikur e
një të gjithë njerëzit pa dallim, e, në veçanti, ne bijtë e bijat e saj që jemi të ndarë
i gjeografik edhe në aspektin botëkuptimor. Me të drejtë ky përvjetor i kalimit në
vetë Nënës Terezë që edhe Shqipëria, edhe Maqedonia, edhe Kosova të bashko-
manifestime, tribuna, koncerte, ngritje shtatoresh etj. etj.*

e kalimit në amshim të Nënës Terezë, filluan më 27 gusht me një akademi në Teatrin Kombëtar në Prishtinë, ku morën pjesë të gjitha institucionet e Kosovës, kryetari dr. Fatmir Sejdiu, kryeministri z. Agim Çeku, kryeparlamentari z. Kolë Berisha, kryetarë apo përfaqësues të partive politike në Kosovë, asocione të ndryshme civile

vendore e ndërkombëtare, përfaqësues të botës së kulturës, artit etj. Një akademi u mbajt edhe në Mitrovicë, më 2 shtator, të organizuar nga Kuvendi Komunal, Shoqata "Nënë Tereza" dhe Kisha katolike në Mitrovicë. Në akademi patë fjalë rasti ipeshkvi i Kosovës, Imzot Dodë Gjergji, kryetari Fatmir Sejdiu dhe Don Lush Gjergji.

Kulmi i shënimit të këtij përvjetori ishte 5 shtatori, kur me një ceremoni solemne filluan punimet e ndërtimit të Katedrales, kësaj gruaje humaniste e shenjtëreshe shqiptare.

MAQEDONI

Në kuadër të aktiviteteve rreth shënimit të 5 shtatorit në vendlindjen e Nënës Terezë – Shkup pati disa manifestime.

Përfaqësues të Asociacionit qytetar "Nëna Terezë", së bashku me besimtarët katolikë, vizituan varrin e Kolë Bojaxhiut, babait të Nënës Terezë, ku vendosën lule të freskëta, pastaj para shtatores së Nënës Terezë, e cila gjendet në vendin ku ka qenë katedralja "Zemra e Krishtit", përfaqësues të Kuvendit të Maqedonisë, qeverisë, qytetit të Shkupit, ambasadat e Shqipërisë dhe Kroacisë, Universitetit Shtetëror të Tetovës dhe in dividë të shumtë me buqete lulesh i bënë nderime Nënës Terezë.

Pas seancës në Kuvendin e Maqedonisë, tradicionalisht në Akademinë e Shkencave dhe Arteve të Maqedonisë u organizua akademi, në të cilën u ndanë mirënjohjet "Nëna Terezë". Në këtë akademi ishin të pranishëm kryetari i Kuvendit të Maqedonisë, kryeministri, ministratë të

qeverisë së Maqedonisë, kryetari i Akademisë dhe akademikët, prefekti i Shkupit, ambasadorë, përfaqësues të bashkësive fetare, intelektualë dhe personalitete tjera të jetës publike në Maqedoni. Në Akademi foli ipeshkvi i Dioqezës së Shkupit, Imzot Kiro Stojanov, pastaj për lidhshmërinë e Kroacisë me veprën e Nënës Terezë foli ambasadori i Kroacisë në Maqedoni, Ivan Kujunxhiq. Fjalën e rastit e pati edhe ambasadori i Shqipërisë në Maqedoni, z. Vladimir Pella, i cili foli për dimensionin më të gjerë botëror dhe fenomenin e paraqitjes së shqiptares Gonxhe Bojaxhiu, e cila tregoi se i takon mbarë botës.

Edhe sivjet u ndanë mirënjohjet Nëna Terezë për veprimtari dhe aktivitete humane. Së pari, kryeministri Nikolla Gruevski foli për paraqitjen e fenomenit që e shënoi shekullin e kaluar, Nënë Terezë e pastaj ua dha mirënjohjet laureatëve.

a) Në emër të Universitetit Shtetëror në Shkup "Shën Çirili dhe Metodi", me mirënjohje u shpërblye Rektori i Universitetit, prof. dr. Gjergji Martinovski.

b) Në emër të Universitetit Shtetëror të Tetovës, çmim e mori rektori prof. dr. Sali Bexheti.

c) Për punën e tyre të palodhshme fisnike, u shpërblyen zonja Liljana Popovska – deputete, pastaj Prof. dr. Gëzime Starova si dhe Mr. dr. Muare Nexhipi, për kontribut të veçantë gjatë pranimit të vëllezërve tanë nga Kosova pas ekzodusit të tyre në vitin 1999, kur z. Nexhipi ishte zëvendësministër i shëndetësisë dhe koordinator kryesor në strehimin e tyre.

Për herë të parë në Republikën

e Maqedonisë për jetën dhe veprën e Nënës sonë Agneza Gonxhe Bojaxhiu – Nënë Terezë, dhjetëvjetori i amshimit të saj pati karakter shtetëror, ndërkaq Kuvendi i Maqedonisë më 5 shtator mbajti seancën e 68 kushtuar dhjetëvjetorit, kur në Kalkutë ndërroi jetë Nëna Terezë. Seancën e hapi kryetari i Kuvendit, z. Lubi-sha Georgievski. Ishin të pranishëm presidenti i Maqedonisë, ministratë të Qeverisë, deputetët,

kryetari i shkencave, kryetarët e gjyqeve e të armatës, përfaqësuesit e bashkësive fetare, përfaqësuesit e organeve shtetërore, kori diplomatik dhe përfaqësuesit e jetës publike në Maqedoni.

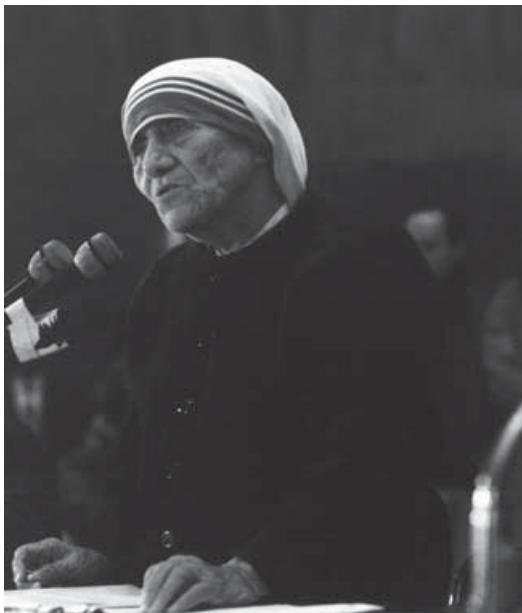
Në këtë seancë fjalën e rastit e patën ipeshkvi i Dioqezës së Shkupit, Imzot Kiro Stojanov dhe z. Anton Serreçi, zëvendës-drejtor i Komisionit për marrëdhënie me bashkësitë fetare.

Pamja nga seanca e Kuvendit të Maqedonisë kushtuar Nënë Terezë

Nikolla Gruevski, kryeministri i Maqedonisë gjatë fjalimit të tij në Akademinë e Shkencave dhe

Pjesë e intervistës së Nënës Terezë dhënë gazetarit të "Time Magazine" Edward W. Desmond në vitin 1989

Vetë Krishti është i fshehur

Time: Çka keni bërë këtë mëngjes?

Nënë Tereza: Jam lutur.

Time: Kur e keni filluar lutjen?

Nënë Tereza: Në katër e gjysmë.

Time: Çka bëni pas lutjes?

Nënë Tereza: Ne mundohemi të lutemi edhe gjatë punës sonë, duke e bërë atë punë së bashku me Krishtin, për Krishtin. Kjo gjë na ndihmon që ta qesim tërë zemrën dhe shpirtin tonë në atë punë. Ata që janë duke vdekur, invalidët, ata me probleme mentale, të padëshruar, të pa dashur. Vetë Krishti është i fshehur prapa fytyrës së tyre, Ai është i fshehur në ta.

Time: Njerëzit ju njohin juve si një punëtor sociale religjioze. A e kuptojnë ata bazën shpirtërore të punës suaj?

Nënë Tereza: Unë nuk e di. Por unë u jap shansin të vijnë e t'i prekin të varfrit. Çdo kush mund ta përjetojë këtë. Sa njerëz të rinj i lënë të gjitha për ta bërë këtë gjë. Kjo është diçka krejt e pabesueshme në botë, apo jo? Por kjo është diçka e mrekullueshme. Vullnetarët tanë kthehen në shtëpitë e veta krejt të ndryshuar.

Time: Fakti që ju jeni femër, a e bën më të kuptueshme porositë tuaja?

Nënë Tereza: Unë kurrë nuk mendoj në këtë mënyrë.

Time: Po ju a nuk mendoni se bota i përgjigjet më mirë një nëne?

Nënë Tereza: Njerëzit nuk përgjigjen për shkak timin, por për shkak të asaj çka ne punojmë. Më herët njerëzit flisnin më shumë për të varfrit, por tash gjithë e më shumë janë duke u folur të varfërve. Ky është një ndryshim i

madh. Krejt puna e ka bërë këtë. Prania e të varfërve është e njohur tani, në veçanti më të varfrit, ata të padëshruar, ata pa asnjë përkujdesje. Përpara askush s'është brengosur për njerëzit që jetojnë në rrugë. Ne i kemi mbledhur nga rrugët e Kalkutës 54.000 njerëz, dhe 23.000 prej tyre kanë vdekur në dhomat e vdekjes të ashtuquajtura kalighat.

Time: Si e keni arritur ju

Time: Miqtë tuaj thonë se ju jeni të zhgënjyer që puna juaj nuk ka sjell më shumë kthime në mesin e popullit kaq të madh Hindu.

Nënë Tereza: Misionaret nuk mendojnë për këtë. Ato vetëm duan ta shpallin Fjalën e Zotit. Këtu nuk kemi të bëjmë me numra. Këtu njerëzit janë duke e mishëruar lutjen në veprim konkret me anë të shërbimit për njerëzit. Vazhdimisht njerëzit vijnë për t'i ushqyer e për t'iu shërbyer njerëzve që kanë nevojë, mund të shkoni e t'i shihni. Ne nuk e dimë çka do të sjellë e ardhmja. Por dyert janë të hapura për Krishtin. Ndoshta nuk është duke ndodhur ndonjë kthim masiv, por ne nuk dimë çka është duke vluar në shpirtin e tyre.

këtë sukses kaq të madh?

Nënë Tereza: Jezu Krishti e bëri veten bukë të jetës që të na japë neve jetën. Kjo është prej nga ne e fillojmë ditën, me meshën shenjte, dhe e përfundojmë ditën me adhurim të Shenjtënueshmit sakrament. S'mendoj se do të kisha mundur ta bëj këtë punë as vetëm një javë, po mos të isha lutur çdo ditë nga katër orë në ditë.

Time: E përvuajtur ashtu si jeni, është diçka e jashtëzakonshme të jeni vegël e hirrit të Zotit në botë.

Nënë Tereza: Por kjo është puna e Tij. Unë mendoj se Zoti dëshir

ron të tregojë madhësinë e tij duke i përdorur gjërat e parëndësishme.

Time: Ju jeni e parëndësishme?

Nënë Tereza: Jam shumë e sigurt për këtë.

Time: Ju mendoni se nuk keni asnjë vlerë të veçantë?

Nënë Tereza: Unë nuk mendoj ashtu. Unë nuk kërkoj asnjë gjë

Time: Si janë ata dhuratë?

Nënë Tereza: Unë kam rastin të jem me Jezusin 24 orë në ditë.

Time: Këtu në Kalkutë, a e keni bërë ndonjë ndryshim real?

Nënë Tereza: Unë mendoj ashtu. Njerëzit janë të vetëdijshëm për praninë tonë, e po ashtu shumë, shumë hindus e ndajnë këtë me ne. Ata vijnë dhe i ushqejnë njerëzit, u shërbejnë atyre. Tash ne asnjëherë nuk shohim ndonjë njeri të shtrirë në rrugë duke vdekur. Kjo ka krijuar një vetëdije anembanë botës për sa u përket të varfërve.

Time: Përveç se ia keni treguar botës të varfrit, a e keni dërguar ndonjë porosi rreth asaj si të punohet me të varfrit?

Nënë Tereza: Ju duhet të bëni që ata të ndjehen të dashur. Ata janë Krishti për mua. Unë besoj në këtë më shumë se të bëj ndonjë gjë të madhe për ta.

Time: Cila është shpresa më e madhe juaja këtu në Indi?

Nënë Tereza: T'ia jap Krishtin çdokujt.

Time: Por ju nuk jeni duke ungujllëzuar në kuptim e plotë të fjalës?

Nënë Tereza: Unë jam duke ungujllëzuar me punë time të dashurisë.

Time: A është kjo mënyra më e mirë?

Nënë Tereza: Për ne është. Për dikë tjetër është një mënyrë tjetër. Unë jam duke ungujllëzuar në atë mënyrë që Zoti e kërkon prej meje. Krishti ka thënë shkoni e predikoni të gjithë popujve. Ne jemi tash në mesin e shumë popujve duke predikuar Ungjillin me punën tonë plot dashuri. "Me dashurinë që do të

tregoni për njëri-tjetrin njerëzit do të ju njohin se jeni nxënësit e mi" shprehet Krishti. Kjo është mënyra jonë e predikimit, dhe

Time: Si e keni arritur ju këtë sukses kaq të madh?

Nënë Tereza: Jezu Krishti e bëri veten bukë të jetës që të na japë neve jetën. Kjo është prej nga ne e fillojmë ditën, me meshën shenjte, dhe e përfundojmë ditën me adhurim të Shenjtënueshmit sakrament. S'mendoj se do të kisha mundur ta bëj këtë punë as vetëm një javë, po mos të isha lutur çdo ditë nga katër orë në ditë.

prapa fytyrës së të varfrit

kjo gjë me duket shumë e prekshme.

Time: Miqtë tuaj thonë se

ju jeni të zhgënjyer që puna juaj nuk ka sjellë më shumë kthime në mesin e popullit kaq të madh hindus.

Nënë Tereza: Misionaret nuk mendojnë për këtë. Ato vetëm duan ta shpallin Fjalën e Zotit. Këtu nuk kemi të bëjmë me

numra. Këtu njerëzit janë duke e mishëruar lutjen në veprim konkret me anë të shërbimit për njerëzit. Vazhdimisht njerëzit vijnë për t'i ushqyer e për t'iu shërbyer njerëzve që kanë nevojë, mund të shkonë e t'i shihni. Ne nuk e dimë çka do të sjellë e ardhmja. Por dyert janë të hapura për Krishtin. Ndoshta nuk është duke ndodhur ndonjë kthim masiv, por ne nuk dimë çka është duke vluar në shpirtin e tyre.

Time: Çka mendoni për hinduizmin?

Nënë Tereza: Unë i dua të gjitha religjionet, por unë janë në dashuri me fenë time. S'ka diskutim këtu. Kjo është ajo çka ne iu argumentojmë atyre. Duke parë se çka bëj unë, ata e kuptojnë se unë jam në dashuri me Krishtin.

Time: A duhet edhe ata ta duan Krishtin?

Nënë Tereza: Natyrisht, nëse e duan paqen, e duan gëzimin, le ta kërkojnë Krishtin. Nëse ata bëhen hindus më të mirë, myslimanë më të mirë, budistë më të mirë përmes veprave tona të dashurisë, atëherë aty është kah rritet diçka. Ata vijnë gjithnjë e më afër Zotit. Kur të vijnë afër, atëherë duhet të zgjedhin.

Time: Ju dhe Gjon Pali II, në mesin e shumë liderëve të kishës, keni folur kundër mënyrës së të jetuarit në Perëndim. Kundër materializmit dhe abortit. Sa të alarmuar jeni për këtë?

Nënë Tereza: Unë gjithmonë e them një gjë: Nëse një nënë mund ta vrasë një fëmijë, atëherë çka ka mbetur në Perëndim ende për t'u shkatërruar? Kjo është e vështirë të shpjegohet, por thjeshtë ashtu është.

Time: Kur keni folur në Universitetin e Harvardit para

disa vitesh, ju patët thënë se aborti është e keqja më e madhe, njerëzit ju patën fishkëlluar. Çka keni menduar kur u fishkëlluan?

Nënë Tereza: Të gjitha ia paraqita Zotit, të gjitha ato janë për Atë, apo jo? E lashë Atë të thotë atë që Ai do për ta thënë.

Time: Por edhe ata njerëz që u fishkëlluan, edhe ata do të thoshin se mendojnë për të mirën e femrës.

Nënë Tereza: Mund të jetë, por ne duhet ta themi të vërtetën.

Time: Dhe e vërteta është?

Nënë Tereza: Ne nuk kemi të drejtë të vrasim. Mos vrit, është urdhër i Zotit. Dhe ne edhe më tutje duhet të vrasim të pambrojturit, më të vegjlit? Ju e shihni se si çohemi peshë kur njerëzit bombardojnë të tjerët e vrasin njerëzit e pafajshëm. Kur vriten të rriturit bëhet kaq shumë zhurmë në botë. Por kur vriten fëmijët në krahavor, s'dëgjohet asnjë zë! Ai fëmijë as nuk mund të ikë, ai është më i varfëri ndër të gjithë varfanjakët.

Time: A është materializmi në Perëndim njësoj një problem i madh?

Nënë Tereza: Unë nuk e di. Më duhet aq shumë të mendoj për këtë. Unë lutem shumë për këtë, por nuk jam e preokupuar me këtë problem. Merre Rregullin tonë për shembull, ne kemi shumë pak, dhe për këtë nuk kemi pse të preokupohemi me të. Sa më shumë që keni, ju jeni më shumë të preokupuar, dhe më pak ju jepni. Por sa më pak ju keni, ju jeni më të lirë. Varfëria për ne është liri. Kjo nuk është as sflitje e as pendesë, është gëzimi i lirisë. Por ne jemi të lumtur.

Përktheu nga anglishtja: Pater Ndue Kajtazi, OFM

personalitet

Shën Jeronimi është me origjinë ilire nga Stridoni i Dalmacisë, për të cilën ka deklaruar disa herë edhe vetë duke thënë: *Miserere mei Domine, quia Dalmata sum*.

Mbi origjinën ilire dhe veprimtarinë

■ Shkruan:

Prof. Dr. Jahja Drançolli dhe Gjon Berisha

Historia dhe jeta e ilirëve dhe e Ilirisë, për veç se nga autorët grekë e romakë, u shkrua dhe u shqyrtua edhe nga autorë të tjerë, prejardhja e të cilëve shpesh nuk është ditur saktësisht. Kjo ndodhte, meqë ata shkruanin në gjuhën greke apo latine, pastaj biografia e tyre shpesh herë është e varfër, dhe pasi shumë herë ata identifikoheshin si grekë apo romakë. Në mesin e tyre kishte padyshim edhe të tillë që kishin prejardhje ilire, por që këtë fakt ata nuk e ceknin. Ndër të parët autorë ilirë të antikitetit të vonë që e bëri të njohur prejardhjen e tij iliro-arbërore, një shkrimtar i shquar, nismëtar i shkencës letrare të mesjetës, ishte personaliteti që njihet përbotësisht me emrin Shën Jeronimi (Hieronymus), i lindur në Stridon të Dalmacisë.

Ai që ndër të parët që e përktheu Biblën nga origjinali hebraisht në latinisht, e që konsiderohet si vepra më autentike dhe si e tillë u përjetësua ndër shekuj.

Personaliteti i Shën Jeronimit është shumë kompleks dhe i gjithanshëm, prandaj edhe studimi i jetës dhe veprës së tij, kërkon qasje shumëdimensionale. Veprimtaria e tij bëri që t'i atribuohen shumë epitete, si, njeriu më i ditur i kohës, filozof i kishës, doktor i kishës, historiograf, përkthyes i përsosur, letrar, dhe, si njëri që kontribuoi në përhapjen e qytetërimit evropian.

Origjina dhe koha e Shën Jeronimit

Shën Jeronimi u bë i njohur në histori me emrin Shën Jeronimi apo *Eusebius Hieronymus*, si e ndeshim në dokumente të kohës, ndërkaq Sophronius ishte pseudonimi i tij. U lind në Stridon të Dalmacisë. Megjithatë, sipas biografëve të tij, rreth çështjes së vendlindjes dhe vitit të lindjes ka pasur në fillim mendime të ndryshme. Figura e tij madhështore, ka luhatur ndonjë studiues aq tepër, sa që ia ka ndërruar fare edhe vendlindjen e tij. Së këndejmi, sikurse shumë qytete greke të antikitetit më të hershëm, që bënin përpjekje të përvetësonin vendlindjen e

Homërit, ashtu ndodhi edhe me vendlindjen e Jeronimit. P.sh. *Flavio Biondo* (1463) ka shkruar në periodikun *Italia Illustrata*, se Shën Jeronimi ka lindur në Histri, e cila në atë kohë i takonte Perandorisë Romake.

Megjithatë, sot është e pranuar përgjithësisht se, Shën Jeronimi është me origjinë ilire nga Stridoni i Dalmacisë, për të cilën ka deklaruar disa herë edhe vetë duke thënë: *Miserere mei Domine, quia Dalmata sum* (Më mishëro, o Zot, se jam dalmat). Në një rast tjetër, ndërkaq, për vendin ku ka lindur, Jeronimi thoshte: *"Jeronimi meshtar, i lindur në Stridon, i shkatërruar nga Gotët, dikur ishte kufiri i Dal-*

i arsimimit të tij romak u pagëzua (rreth vitit 366), ndoshta nga papa Liberius. Pas pagëzimit tërhiqet në selinë mbretërore në Trier, ku vendosi të bëhej asket, që ishte një vlerë e madhe edukative në rrugën e shenjtërisë. Në Aquileia (Itali), ai krijoi lidhje me elitën asketike, të mbledhur rreth ipeshkvit Valerianus, në të cilin grup bënte pjesë edhe Rufinus, shkrimtar dhe studiues, i cili kishte përkthyer teologun aleksandrian të shekullit të III-të, Origenin. Pas shpërbërjes së këtij grupi (rreth vitit 373) për arsye të panjohura deri më tani, Shën Jeronimi vendosi të bënte një udhëtim shtegtimi në Jerusalem për të vizituar Tokën

shpirtërore në vendet e shenjta, në vitin 382 Jeronimi emërohet në Romë sekretar i papës Damasit (366-385), i cili do t'ia besojë rileximin e teksteve biblike. Në Romë qëndroi vetëm tri vite, dhe pas vdekjes së papa Damasit (385), përsëri kthehet në vendet e Lindjes, në Antioki dhe Aleksandri. Nga Antiokia, në vjeshtën e vitit 386 do të vendoset në Betlehem, ku do të themelojë tri manastire të grave dhe një të burrave. Në manastirin e burrave do të veprojë edhe shkolla biblike, në të cilën ai do të kryejë punën më të madhe rreth rishqyrtimit të teksteve biblike, përkatësisht të përkthimit të Biblës integrale nga gjuhët burimore në gjuhën latine. Në Betlehem kaloi një jetë të përshpirtshme deri sa vdiq më 30 shtator 419 (420?).

Kisha e Romane e çmonte lart Jeronimin dhe kujtimet e tij, siç thuhet në sakramentarin e Gregorit të Madh, kurse në kalendarin katolik, emri i tij përkujtohet më 30 shtator. Në *Martyrologium Romanum*, Shën Jeronimi përmendet me këto fjalë: *"Në Betlehem u varros Shën Jeronimi i besueshmi dijetari i Kishës, i cili i njihte të gjitha shkencat shoqërore dhe këshuto u bë prifti më i ditur, i cili dijen e vet ia nguliti edhet tjerëve [...]"*. Kurse në një periudhë të gjatë të mesjetës, bashkë me Shën Augustinin, Shën Ambrozin dhe Shën Gregorin e Madh, Shën Jeronimi do të quhet *"egregius doctor ecclesiae"*. Më vonë trupi i tij u bart në Romë dhe u rivarros në bazilikën e Shën Marisë.

Në Dalmaci, dita e Shën Jeronimi ndërohet me një respekt të veçantë. Ky nderim është fuqizuar edhe me ligj. Kështu, në Statutin e Troginit, të vitit 1455 është inkadruar plotësimi për respektimin dhe kremtimin e Ditës së Madhe të Shën Jeronimit, *"ashtu që asnjëri dhe asnjë person në qytet, në kopshte dhe në rrethin e Trogirit atë ditë nuk guxon të punojë as të bëjë diçka, i cilësdo klasë, rend apo pozitë që të jetë, por duhet të heqë dorë fare prej çfarëdo pune ditën e krenmës së Shën Jeronimit"*, e *"sidomos u ka bje të nderojnë më së shumti dalmatët, sepse në Dalmaci është i lindur"*.

“Në Vulgatën e tij, Shën Jeronimi nuk shquhet vetëm si filolog i ditur, i cili përkthen me zotësi nga origjinali hebraisht duke krahasuar me greqisht, por ai na del edhe si artist i talentuar i fjalës, si krijues gjenial, që ka ditur të depërtojë në thellësinë e mendimit të përsosur të tij.”

macisë dhe Panonisë[...]". Ndërsa Thomas Archidiaconus shkruan kështu: *"Tash Dalmacia është një vend bregdetar që fillon nga Epiri ku gjendet Durrësi dhe shtrihet deri te Kvarneri dhe aty gjendet qyteti Stridon, i cili dikur ishte kufi midis Dalmacisë dhe Panonisë"*. Për sa i përket vitit të lindjes, janë dhënë mendime të ndryshme duke filluar nga viti 331 e deri në vitin 347. Megjithatë, dominon mendimi se ka lindur në vitin 345. Të dhënat për familjen e Shën Jeronimit janë të pakta. Dihet vetëm se e kishte një motër dhe një vëlla më të vogël me emrin Paulin (*Paulinianin*), i cili kishte jetuar në Betlehem. Shën Jeronimi, mësimet e para i filloi në vendlindje, kurse pas moshës 18-vjeçare shkoi në Romë dhe pranohet në shkollën e filologut të njohur romak *Elius Donatit*. Atje studioi gramatikën, retorikën dhe filozofinë, mësimet e cilat do të ndikojnë në veprimtarinë e tij për t'u bërë ati (prifti) më i ditur i Kishës Romane. Ai ishte një studiues serioz, i pasionuar në letërsinë latine. Si i tillë, i vizitonte shpesh katakombet në Romë dhe kah fundi

e Shenjtë. Në rrugë për në Palëstinë, ai vizitoi Antiokinë (374), ku u prit miqësisht nga prifti *Evagrius*, vend në të cilin ishte sëmurë rëndë për shkak të ndryshimit të klimës dhe mënyrës së jetesës. Pas shërimit, në vitin 375, Shën Jeronimi u qas në kërkimi dyvjeçar të paqes së brendshme si eremit në shkretëtirën Kalikis të Sirisë, ku mësoi hebraishten, kurse greqishten do ta përsosë gjatë qëndrimit në Kostandinopojë. Sa i përket hebraishtes thuhet se e mësoi nga një vendas, pas së cilës arriti të kopjojë dorëshkrime për bibliotekën dhe shokët i tij si dhe mbante korrespondencë në këtë gjuhë.

Udhëton edhe në vende të tjera të Perandorisë Romake, siç ishin: Galia, Egjipti, Greqia, etj. Duke parë këtë përgatitje intelektuale të tij, të pajisur me bindje asketike dhe me modesti shenjtërore, ipeshkvi i Antiokisë, Paulini, e shuguron për prift në vitin 379, kurse dy vjet më vonë, e caktonte këshilltar të vetin në Koncilin e Konstantinopojës (381).

Kështu pas një aktiviteti të dendur dhe të një përgatitjeje

Veprimtaria letrare dhe shkencore

Shën Jeronimi i atribuohen një korpus i madh veprash, kurse vlera e këtyre veprave ka qenë objekt i shumë studiuesve dhe polemikave gjatë shekujve. Vepra që u tërhoqi më tepër vëmendjen mban titullin *Epistulae* (Letrat), e cila përveç vlerave të mëdha teologjike, historike e filozofike, zotëronte edhe vlera të mëdha artistike dhe burimore të një zhanri të ri letrar në letërsinë evropiane. Në kuadrin e 147 letrave që përbëjnë *Epistolarin* e tij, 26 i janë drejtuar Shën Jeronimit, prej tyre 10 Shën Augustinit. Tërë personaliteti i Shën Jeronimi është i gërshtuar në këto letra: fantazia e zjarrtë dhe karakteri impulsiv, stili i njohur dhe polemist i rreptë, që nuk fsheh dashurinë ndaj shkrimtarëve paganë romakë, mirëpo as idealet e veta askete të drejtuar kah e mira e kishës. Rëndësia e këtyre letrave rritet edhe nga fakti që në to gjejmë përshkrime edhe për ilirët dhe Ilirinë si dhe për vendlindjen e tij, Stridonin.

Për historinë e letërsisë në kuptimin e ngushtë vlerë të veçantë ka vepra, *De viris illustribus liber* (*Libër mbi burrat e shquar*), i njohur edhe me titullin *De scriptoribus ecclesiasticis* (*Mbi shkrimtarët kishtarë*), e botuar në vitin 392, e që është njëherit edhe historia e parë e letërsisë kristiane prej Shën Pjetrit apostull, e deri në ditët e tij. Kjo veprë, e cila është një katalog i ku prezantuar biografitë e 135 shkrimtarëve kristianë (135 kapituj), është plotësim i veprës së humbur të *Eusebit të Cezaresë*, por në tërësi e shkruar sipas modeleve të klasikëve, sidomos duke pasur parasysh veprën e Seutonit. Qëllimi i autorit ishte që të dëshmonte para botës se edhe shkrimtarët kristianë nuk mbesin prapa klasikëve paganë. Ndërkaq në jetëshkrimin e shenjtërore, *Vita Pauli, Vita Malchi, Vita Hilarionis*, kemi një dimension të ri përmbajtësor në historinë e letërsisë botërore. Në këtë veprë Shën Jeronimi ofron shënime edhe për vetveten: *"[...] unë, Hieronymi, biri i Eusebit, nga qyteti Stridon[...]"*.

rinë e Shën Jeronimit (I)

Shën Jeronimi (pikturë)

Një vepër tjetër, që sot konsiderohet për burim të shënimeve, kurse gjatë mesjetës shërbente si bazë e kronografisë së përgjithshme, quhet *Chronica*, e cila është plotësim i përkthimit nga greqishtja e veprës së *Euzebit të Cezaresë*, ku paraqitet historia para Aleksandrit të Madh. Përmbajtje kishtare kanë edhe këto trajtesa: *De spiritu sancto* (Mbi shpirtin e shenjt), *De situ et nominibus locorum Hebraeorum* (Mbi shtrirjen dhe emrat e vendeve hebraike), *De nominibus Hebraicis* (Mbi emrat hebraikë), *Questiones hebraicae in genesim* (Çështje hebraike nga burimi), si dhe polemikat e rrepta, *Adversus Jovinianum* (Kundër Gjonit), *Contra Vigilantium* (Kundër Vigilanit), *Apologia adversus Rufinum* (Apologjia kundër Rufinit), *Commentariorum in Sophoniam prophetam liber* (Libër komentaresh për profetin Sofon), etj. Në korpusin e veprave të tij bëjnë pjesë gjithsesi edhe përkthimet e homilive të filozofit dhe historianit të njohur alaksandrin *Origenit*, si dhe shumë shënime nga përvoja e tij e pasur përkthyes nga gjuha hebraike dhe greke.

Vulgata dhe interpretimet e saj

Me gjithë opusin e madh në lëmin e letërsisë dhe shkencës, që u cek më lart, emri i Shën Jeronimit më së shumti shquhet si përkthyes i Biblës nga gjuha hebraike në latinisht, e cila mori emrin, *Vulgata*. Mirëpo, para se të flasim për përkthimin e Biblës nga Shën Jeronimi, për të pasur një pasqyrë më të qartë mbi shkaqet që e shtynë Shën Jeronimin që të hyjë në këtë betejë të madhe, së pari duhet të dimë se në çfarë gjendje ishte Bibla para këtij përkthimi? Nga të dhënat që zotërojmë, na është e njohur se pas pushtimit të çifutëve në Jude, një pjesë e çifutëve të ikur të diasporës u vendosën në qytetin e Aleksandrisë. Thuhet se çifutët e Aleksandrisë u helezuan shumë më tepër se ata të Judesë, dhe e harruan hebraishten. Për këtë arsye u pa nevo-

jshme të përkthehej *Dhiata e Vjetër* në greqisht; rezultati ishte *Septuaginta*. Kurse *Pentateuku* ishte përkthyer nga mesi i shek. III para Krishtit, pjesët e tjera më vonë. Për ta përkthyer *Dhiatën e Vjetër* në greqisht, kryeprihti i çifutëve *Elaezari*, caktoi nga gjashtë vetë prej çdo fisi hebraik. Mbasi ishin 12 fise hebraike, u zgjodhën 72 veta dhe puna u krye brenda 72 ditëve. Mu për këtë edhe ky përkthim u quajti Bibla e hebrejve në diasporë, përkatesisht në shkencën biblike quhet *SEPTUAGINTA*. Kur versionet e tyre u krahasuan e u

latine, të njohura si *Vetus latina* (*Përkthim i vjetër latin*), për shkak të mangësive dhe gabimeve të shumta gramatikore dhe ortografike nuk ishin të kënaqur në Perëndim. Pas vdekjes së papës Damasi, Shën Jeronimi tërhoqet sërisht në Betlehem, ku i vazhdoi studimet hebraike, me qëllim që të shqyrtonte përkthimin grek të *Besëlidhjes së Vjetër* (*Septuaginta*). Së këtijmisi nisë edhe përkthimin integral të Biblës nga origjinali hebraisht duke e krahasuar me greqishten në gjuhë latine.

Shën Jeronimi kishte informacion të plotë për gjendjen e

qenë në konsultim me rabinët e shkolluar, sidomos me mikun e tij, rabinin *Baranin*. Studuesit kanë konstatuar se ai kishte respekt të shtuar ndaj teksteve hebraike, përkatesisht ndaj të vërtetës hebraike dhe kanonit hebraik. Gjatë përkthimit, Shën Jeronimi ka zbatuar gjithsesi mënyrën shkencore, si në kuptimin e drejtë të tekstit burimor, ashtu edhe në bartjen e tij në gjuhën latine, duke respektuar të gjitha karakteristikat gjuhësore të kësaj gjuhe dhe duke u mbështetur në veçori morfo-sintaksore dhe leksikore që janë

Më vonë, më 1546, në Koncilin e Tridentit, u zyrtarizua për përdorim përkthimi i Shën Jeronimit si më "autentik" me fuqinë disiplinore, duke e quajtur *Vulgata*, me dekret vetëm për Kishën Katolike të Romës, pra për atë pjesë të Kishës, ku mund të hynte në përdorim gjuha latine. Më 1592 është bërë edhe një redaktim i *Vulgatës*, sipas urdhrat të papës Klementit VIII, kështu që deri vonë ishte në përdorim e ashtuquajtura *Vulgata Clementiana*, kurse më 25 prill 1979, të nënshkruar e të lejuar nga papa Gjon Pali II, botohet *Nova Vulgata* (*Bibliorum sacrorum editio typica prior a MCMXXIX, pp.2326*) e Shën Jeronimit, në të cilën *Vulgatë* është mbështetur edhe përkthyesi i Biblës integrale në gjuhën shqipe, dom Simon Filipaj.

Në *Vulgatën* e tij, Shën Jeronimi nuk shquhet vetëm si filolog i ditur, i cili përkthen me zotësi nga origjinali hebraisht duke krahasuar me greqisht, por ai na del edhe si artist i talentuar i fjalës, si krijues gjenial, që ka ditur të depërtojë në thellësinë e mendimit të përsosur të tij. Në te, si dhe në *Epistolet*, gjuha e Shën Jeronimit është më e zgjedhura dhe më e përsosura. Shën Jeronimi e krijoi normën për shekuj të mëvonshëm të shprehjes latine kristiane, dhe ka ndikuar në mënyrë direkte edhe në gjuhët letrare popullore.

Gjatë mesjetës, por edhe më vonë Shën Jeronimi me të drejtë është konsideruar si njëri nga përfaqësuesit më të denjë të humanizmit kishtar. Tek ai njerëzit e Renesansës kishin gjetur modelin e stilit, kishin pëlqyer temperamentin e tij luftarak. Ky humanist e filolog i shquar thuajse i pashoq, me veprën e vet, siç ka pohuar edhe studiuesi *Al. Stipčević*, i ka dhënë një kontribut të çmueshëm botës perëndimore në lëmin e kulturës.

Ndërkaq, për nga daja e fuqia e talentit, siç ka vlerësuar shkrimtari dhe studiuesi Imzot *Zef Simoni*, Shën Jeronim iliri, biblist, jo aq teolog, por komentator i përzemërt i Shkrimeve Shenjete, qëndron mbi Augustinin e Ambrozin, mbi Krizostomin etj.

zbuluan se ishin identike deri në detaje më të vogla. Megjithatë, studimet më të vonshme treguan se *Septuaginta* kishte defekte të mëdha. Të krishterët e fillimit, duke mos ditur hebraishten, u mbështetën të *Septuagintës*, apo në disa përkthime të tij në latinisht. Një tekst më i mirë, ndonëse me disa lëshime, doli nga puna e *Origenit* në shek. III.

Siç theksuam edhe më parë, papa *Damasi* ia kishte besuar Shën Jeronimit rishikimin e teksteve biblike, ngase me përkthimet e mëparshme në gjuhën

teksteve burimore dhe të përkthimeve të këtyre teksteve në gjuhët e lindjes, në gjuhën greke dhe latine. Siç dihet përveç *Septuagintës*, ruhen përkthime të tjera greqisht, targume të shumta, që ishin përkthime karakteristike ose shpjegime armenisht, pastaj përkthime kopishtë (në disa dialekte), siriakisht, etj. Çështje e vërtetë, renditja e punës së tij kishte filluar nga *Besëlidhja e Re* për të kaluar në *Psaltir* (*Psalterium Romanum*) dhe në libra të tjera të *Besëlidhjes së Vjetër*, gjithëherë duke

të natyrës, si të thuash, popullore (lat. *Vulgus* - popull).

Kjo, mundësoi që përkthimi, përkatesisht rishqyrtimi i Biblës integrale në shek.V të merrte përmasa të gjera, që më në fund, në shek.VI të pranohet nga të gjitha kishat. Në kohën e Karlit të Madh, në vitin 800, mendohet se ishte versioni i vetëm që përdorej kudo edhe në liturgji. Bibla e Shën Jeronimit, qe libri i parë që u botua në shtypshkronjën e zbuluar nga Gutenbergu në vitin 1452, botim ky që sot është ruajtur vetëm në 45 kopje.

kritikë letrare

Letërsia e Atë Gjergj Fishtës (II)

Fishta letërsinë e shkruan nga një referencë letrare, të cilën e përpunon mjeshtërisht dhe e rikontekstualizon në gjendjen e tij, për t'i dhënë status të qëndrueshëm dhe të tejkohshëm autorial, për të dëshmuar atë që shkruan Linda Hacion se: "Libri është thurje me libra tjerë, me tekste tjera, me fjalë tjera: ai është një përbrenda rrjetit". Është ky lloj i letërsisë që merr karakter konotues. Mesazhi letrar tingëllon aktual, sa do që autori, ta zëmë shkruan për ngjarje, personazhe të kaluara e të largëta. Ky tip i krijimit, brenda letërsisë së Fishtës paraqitet në nivele të ndryshme dhe dallon prej zhanrit në zhanër. Në tjetër formë e gjejmë në epikë, tjetër në lirikë dhe në tjetër në dramatikë e satirikë.

■ Shkruan:
Ndue UKAJ

Rrafshet interpretuese

Semiologu i njohur Umberto Eco, në esenë "Autori dhe interpretuesit e tij", shtron një intencë, të cilën e vlerësojmë të rëndësishme ta përmendim në këtë studim, ngase analizon marrëdhëniet e mundshme ndërmjet tekstit letrar dhe interpretuesve të tekstit letrar, nga ana e kritikëve letrarë. Kjo intencë kërkimore dhe letrare, shtrihet-analizohet në kontekstin e rolit aktiv që duhet të ketë interpretuesi i letërsisë në parakonceptimin e një ndarjeje të mundshme mes dialektikës së ekzistencës dhe teksteve dhe drejta e interpretuesve të tij (tekstit letrar v. ime). Përmes kësaj dialektike të supozuar, nuancat e të cilave janë dy hallka, se- cila autonome në mënyrën e vet, në esencë, na dalin dy aspekte kualifikuese për statusin e tekstit letrar si autonom, në kuadër të korpusit më të gjerë letrar të Fishtës, duke implikuar edhe autorin origjinal si subjekt të gjithëpushtetshëm në tekste letrare dhe duke njohur e pranuar, edhe rrjetin intertekstual,

letrare të Fishtës. Në këtë sens, ky studim i projektuar nga qasja e analizës së diskursit apo diskurseve letrare, në esencë pikëqëllem ka "deshifrimin" e natyrës ligjërimore në letërsinë e Fishtës (diskurset letrare si kategori që konfigurojnë tekste letrare të autorit në kuadër të korpusit të gjerë të krijimtarisë së tij letrare e që përbëjnë zhanret themelore të letërsisë, epikë, lirikë, dramatikë dhe satirikë). Në këtë arenë kërkimesh, na implikohet përkufizimi i teoricienit të letërsisë, Ian Medani në esenë *Leximi dhe Interpretimi*, kur thotë se procesi i leximit dhe interpretimit të një tekstit letrar ka në shtratin e tij, së paku dy kategorizime; i pari nënkupton se "roli i interpretimit është të korrigjojë ose të arsyetojë një lexim; i dyti sugjeron se interpretimi, në të vërtetë vendos kuptim dhe lidhje në një mjedis historikisht të

originin dhe fillon jetën shkrimi. Procesi i leximit, së bashku me procesin e interpretimit të letërsisë, mund të shoqërohet edhe me "konfrontime" letrare, që mund të shkaktojnë mospërputhje pikëpamjesh me interpretime të tjera që kanë dalë rreth korpusit letrar të Fishtës. Konsiderojmë se kundërvënja e mënyrave sa më të shumta të shqyrtimit të letërsisë së këtij autori (apo edhe më gjerë, të korpusit të letërsisë shqiptare), vetëm do ta pasuronin sfondin e vlerave letrare dhe zhvillimin e letërsisë shqiptare. Mirëpo, edhe do ta arsyetonin a "dëshmonte" bindjen tonë (dhe jo vetëm tonën) se letërsia e Fishtës, i përket përmasave të majave letrare në kulturën e shkrimit shqip. I parë nga këndvështrimi se interpretimi ideal për letërsinë mbetet vetëm një "dëshirë", ngase kemi të bëjmë me një objekt të larmishëm letrar dhe kompleks, korpusin e vëllimshëm dhe shumëdimensional të autorit do e shqyrtojmë në kontekstin e poetikës së diskurseve narrative dhe kategorive të diskurseve si ligjërime letrare. Kjo formë e shqyrtimit të korpusit të gjerë letrar të Fishtës, do të bëjë më

letrare. Po i kthehemi edhe njëherë referencës së semiologut Eco të më lartcituat për arsye operuese, ngase na sugjeron dy aspekte letrare, të cilat i vlerësojmë esenciale për të hyrë në universin e letërsisë së autorit. Po ashtu japin premisat, për dy kategori të rëndësishme të marrëdhënieve mes tekstit letrar dhe deshifruarve të tij, kritikëve letrarë:

- a) së pari, se ekziston *teksti letrar* që është unik, në tërësi, me strukturën e shpërndarë në sipërfaqen e tekstit, ndërtuar përmes një rrjeti strukturor shumështrësor dhe shenjave letrare, në formë të kodeve informuese letrare që prodhojnë shumësi kuptimore, dhe;
- b) së dyti, ekzistojnë *deshifruarit e tekstit letrar*, që janë, në këtë rast kritikët letrar, të cilët interpretimet letrare i bëjnë sipas një kuadri parimesh kritike letrare dhe estetike karshi objektit të caktuar letrar, në këtë rast korpusit të letërsisë së Fishtës.

Letërsia si dialog

Përme s analizës së kategorive të diskurseve dhe diskurseve narrative, synojmë të interpretojmë, përveç tjerash, relacionet jashtëletrare (të natyrës intertekstuale a interdiskursive), që shfaqen në letërsinë e Fishtës, si në nivel të topikës, të figuracionit letrar, ashtu edhe në aspektin e ligjërimit dhe të shenjave poetike në tërësi. Hetimi i funksioneve që paraqesin kategoritë e veçanta të diskurseve, brenda korpusit të përgjithshëm të veprave letrare të Fishtës dhe veprave në veçanti, mundëson për t'i vënë relacionet në raporte interkomunikative, për të parë si funksionojnë brenda diskursit autorial në shkrim, në kuptimin Unik që ka Teksti Letrar kategoritë e diskurseve.

Korpusi letrar i Fishtës, brenda fushave themelore të shkrimtarisë së tij, ndërtohet përmes një strategjie letrare, që njeh në mënyrë funksionale dy komponentë të ndërmjetme shkrimore, të cilat shkrihen nën stilin autorial: fiksinon dhe rrjetin e parateksteve; rrjet ky që shfaqet në formë të

ndikimeve intertekstuale përbrenda sistemit letrar të opusit letrar të Fishtës. Në të vërtetë, Fishta duke qenë njohës dhe pasionues i madh i letërsisë, e dinte se *shprehja e rikrijuar rishitazi* (Horaci) përmbush intencën estetike me plotësisht dhe realizon *katharsisin aristotelian*, si një dimension i domosdoshëm i krijimit poetik. Andaj rreket së shkuari në këtë formë, duke krijuar shprehje, të cilat tingëllojnë në njohura për audiencën letrare, por që në vete ngërthenin vlera universale të domosdoshme për shpirtin shqiptar. Këtë logjikë letrare autori i ndjek në të gjitha zhanret letrare ku krijoi. Ndërsa kjo formë e krijimit ndeshet më fuqishëm dhe atë në shumë plane strukturore, në konfigurimin e tekstit epikë, "Labutën e Malcis".

Fishta letërsinë e shkruan nga një referencë letrare, të cilën e përpunon mjeshtërisht dhe e rikontekstualizon në gjendjen e tij, për t'i dhënë status të qëndrueshëm autorial, për të dëshmuar atë që shkruan Linda Hacion se: "Libri është thurje me libra tjerë, me tekste tjera, me fjalë tjera: ai është një përbrenda rrjetit". Është ky lloj i letërsisë që merr karakter konotues. Mesazhi letrar tingëllon aktual, sa do që autori, ta zëmë shkruan për ngjarje, personazhe të kaluara e të largëta. Ky tip i krijimit, brenda letërsisë së Fishtës paraqitet në nivele të ndryshme dhe dallon prej zhanrit në zhanër. Në tjetër formë e gjejmë në epikë, tjetër në lirikë dhe në tjetër në dramatikë e satirikë.

Duke qenë librat thurje gramatikore, sipas një renditjeje të organizuar në princip, nga disa parakonceptime për letërsinë, Fishta tekstat i ndërlihd brenda një sistemi poetik me një nje triadike: aty inkorporon fiksinon letrar, si element i parë konstitutiv të shkrimit artistik, për ta zgjeruar me mbarëshkrimin e figurave, ideve dhe ngjarje të njohura (letrare e religioze); dhe pastaj i realizon brenda kontekstist shoqëror, i cili kontekst motivon disa segmente letrare të krijimtarisë së tij.

Semiologu Umberto Eco në esenë "Borghesi dhe ankthi im nga

“Korpusi letrar i Fishtës, brenda fushave themelore të shkrimtarisë së tij, ndërtohet përmes një strategjie letrare, që njeh në mënyrë funksionale dy komponentë të ndërmjetme shkrimore, të cilat shkrihen nën stilin autorial: fiksinon dhe rrjetin e parateksteve; rrjet ky që shfaqet në formë të ndikimeve intertekstuale përbrenda sistemit letrar të opusit letrar të Fishtës. Në të vërtetë, Fishta duke qenë njohës dhe pasionues i madh i letërsisë, e dinte se *shprehja e rikrijuar rishitazi* (Horaci) përmbush intencën estetike me plotësisht dhe realizon *katharsisin aristotelian*, si një dimension i domosdoshëm i krijimit poetik.”

përcaktuar". Në këtë rrafsh të procesit të leximit dhe interpretimit të letërsisë së Fishtës, autorit më specifik në kulturën letrare shqipe, i cili ka përjetuar vlerësime nga më të ndryshmet, prej atyre në glorifikim, deri në përbuzje dhe mohim të plotë, synojmë të arsyetojmë një mënyrë leximi, që do të pretendonte të korrigjojë ose arsyetojë një lexim, duke e vendosur në marrëdhënie me historinë e letërsisë shqipe. Për të realizuar sa më esencialisht këtë intencë, duhet ta praktikojmë atë që na sugjeron teoricienin i letërsisë Roland Barthe për vdekjen e autorit, për hir të vet qenies së tekstit, ngase që kur shkruhet teksti, autori humb

e pranueshme, nëse përqafohet mendimi, të cilin na sugjeron studiuesi Umberto Eco në librin "Gjashtë udhëtime nëpër pyjet narrative" kur shkruan: "Rregulli themelor për t'u qasur një teksti narrativ (një veprë letrare, vërejtja ime N. U.) është që lexuesi të pranojë heshtazi një marrëveshje fiktime me autorin". Këto referenca që i përmendim, me shumë se tema e mendime teorike letrare, shtrësojnë një dimension logjik të interpretimit të tekstit letrar, pra letërsisë së Fishtës; dimension, i cili korrespondon me esencën e "qenies" së teksteve letrare, esencë kjo e cila mëton të hetohet përmes analizës së imanencës së teksteve

ndikimet shkruan: "Librat flasin njëri tjetrin". Duke "folur" librat me njëri-tjetrin, bëjnë procesin më të natyreshëm të ngjasimit. Në këtë aspekt, letërsia e Fishtës ndërton një rrjet të gjerë të interkomunikimeve aktive me tekste dhe paratekste letrare, kulturore, historike a religjioze. Epika e tij mund të lexohet në relacion të ngjashëm me epet klasike, Iliada, Odisea, Eneida. Ndërsa, tragjedia "Juda Mukabë" shkruhet në relacion me Biblën. Mirëpo në lirikë bëhet një hibridizim, ku diskursi biblik dhe ai historik e oral shkrihen në konfigurimin e lirikës së Fishtës. Në satirikë, referencat letrare janë kryesisht shoqërore, por që hasen shenja, figura dhe aspekte interdiskursive, qoftë me diskursin biblik, qoftë me trajtat tjera interdiskursive.

Dialogu letrar natyreshëm nënkupton relacionet, referencialitetin, të cilat elemente i ndërton tekstin në rrjet me tekste për rreth tij, që në kritikën letrare, kategori kjo që tashmë njihen me nocionin *intertekstualitet*. Këto marrëdhënie të ndërmjetme letrare, në të vërtetë përbëjnë segment me rëndësi në procesin e leximit, kuptimit dhe interpretimit të letërsisë së Fishtës. Letërsia e Fishtës në këtë rrafsh, në gjitha planet e ligjerimit na shpik kah referencialiteti, edhe si aspekt tematik, por më shumë si diskurs. Pra letërsia e Fishtës bën një *dialog aktiv*. Çështja e relacioneve interletrare, në kuadër të poetikës letrare që ndërton Fishta, paraqitet mjaft specifike, jo vetëm si karakteristikë për autorin, por edhe për kulturën e shkrimit shqip përgjithësisht. Letërsia e Fishtës në planin e çështjes së relacioneve me referencialitetin, nuk dallon shumë nga pjesa dominuese e letërsisë shqipe: veprat e autorit kanë për bazë strumbullarët fundamentale që influencuan letërsinë tonë; *kultura letrare biblike dhe kulturën letrare orale*. Mirëpo, këtu trajtat e ligjerimit dallojnë nga të gjithë autorët tjerë që kanë për objekt të trajtimit këto dukuri. Por dallon esencialisht me mënyrën e transformimeve të diskurseve dhe temave. Këto lloje të ndikimeve i gjejmë në epikë të "Labuta e Malcis", në lirikë të dy librat me poezi "Mirzi i Zanave" dhe "Vallja e parrizit", në dramatikë të "Juda

Mukabë", me ca nuanca edhe në satirikë, përshembull te libri "Anzat e Parasisi". Por Fishta, në këtë mënyrë, përvdhet nga këto strumbullarë dhe "del" e hedhet thellësisht mistike të poezisë, për të dalë në pah krijuesi i vërtetë, shpirti artistik fishtian. Këtë e bën te lirika "Një lule vjeshtë" dhe një tufë lirikash religjioze ku pulson shpirti i madh krijues. Megjithatë e "thyen" natyrën tematike të rëndë, *shkëmbore e mashkulllore*, siç e përkufizon stilin e Fishtës Lasgush Poradeci, edhe këtu Fishta nuk i ik ndikimit të gjuhës ligjërimit orale, sidomos në formësimin figurativ dhe gjuhën religjioze biblike që përbën shpirtin e kësaj kategorije lirike. Por autori këtu, më fuqishëm se kudo, shpërfaq potencën e jashtëzakonshme krijuese, potencë kjo që ka fuqitë e një krijuesi me përmasa universale.

U tha se librat "flasin" me njëri-tjetrin. Së këndejmi, është e natyreshme që procesi i riartitimit të konvertojë trajtat burimore në një status që merr shenjen e autorit. Megjithatë në esencialishtin e transformimeve letrare, marrëdhëniet mes *kodit letrar dhe ligjerimit autorial* ndërtojnë esencialisht, në letërsinë e Fishtës kemi tekste ku vetëm sugjerohen konotome letrare, siç është tragjedia "Juda Mukabë". Ngase, duke u manifestuar në trajta qoftë të ndryshme shkrimore (e kam fjalën zhanore), apo edhe shkrimore, nga poezia në prozë, apo anasjelltas, referencat shkrihen dhe marrin karakter të ri letrar, që vishen mjeshtërisht nga stili dhe diskursi fishtian. Duke u "ndryshuar" referencat ndryshojnë mesazhin dhe riartikulojnë natyreshëm nga një pozicion i ri. Këto trajta të shkrimit i ndeshim, ta zëmë në tragjedinë "Juda Mukabë", ku Fishta lëndën religjioze e dramatizon në zhanrin e tragjedisë, me nuanca të klasicizmit dhe ja "përshtat" gjendjes kulturore dhe shoqërore të audiencës së tij letrare. Kënde, kjo tragjedi ruan status të dyfishtë letrar: përcjell ngjarjen e njohur biblike si reminihencë, me gjithë pasojat që sjell dhe përshkruan gjendjet e kësolljshme në kontekstin shqiptar për të implikuar analogjitë e mundshme. (*vazhdon në nr. e ardhshëm*)

Arë Gjergj Fishta (pikturë)

Në Klinë u shënua 40 vjetori i veprimtarisë letrare të shkrimtarit Prend Buzhala

Shkrimtari që respektoi procesin e tij krijues e që nënkupton edhe individualitetin e tij

"Gjatë këtyre viteve shpeshherë më është ndaluar të shkruaj dhe të lexoj publikisht, dhe ta flas fjalën e lirë në publik. Jam mësuar t'u ndihmoj të tjerëve dhe të marr pjesë në gëzimin e tyre. Po ja që vjen koha që edhe miqtë e mi po marrin pjesë në gëzimin tim të shqetimit letrar." – Prend Buzhala

objekt të trajtimit një ngjarsh nga më të rëndësishmet në fushën e mendimit filozofik e fetar, të letërsisë, të kulturës e të trimërisë shqiptare.

Në Klinë, më 29 shtator, në pallatin e Kulturës "Jehona e Dukagjinit", organizuar nga Drejtoria për Kulturë, Sport e Shënua 40-vjetori i veprimtarisë së poetit, prozatorit, publicistit dhe kritikut letrar, Prend Buzhala. Me këtë rast u bë edhe promovimi i librit të tij të fundit "Muza e Kujtesës". Në këtë ngjarje kulturore morën pjesë anëtarë të Lidhjes së Shkrimtarëve të Kosovës, shkrimtarë si Ramadan Mehmeti, Frok Kristaj, Sulejman Dermaku, Riza Grajcevi etj., si dhe shkrimtarë nga Lidhja e Shkrimtarëve të Pejës, si Sejdi Berisha, Hasan Gjonbalaj e Agim Desku. Ishin të pranishëm edhe krijues nga Gjakova, Klina, Malisheva dhe Skënderaj dhe shumë intelektualë nga Klina. Me këtë rast ishin të pranishëm dy meshtarë të Kishës sonë, Don Fatmir Koliqi dhe Don Jeton Thaqi, bashkëpunëtorë dhe miq të Buzhalës.

Në fillim këtë veprimtari kulturore e përshëndeti edhe kryetari i Kuvendit Komunal të Klinës, z. Prenk Gjetaj: "... duke e shënua këtë moment të rëndësishëm, në bëmë nder veprimtarisë së kësaj figure të shquar të letrave shqipe, i bëjmë nder letërsisë sonë në përgjithësi. Shkrimtarin Prend Buzhala - u shpreh më tej kryetari Gjetaj - e njoh shumë herët, kur së bashku kemi punuar në përsim, po ashtu kemi qenë bashkëveprimtarë edhe gjatë kohës së rezistencës në Kosovë. Veprat e Buzhalës kanë lënë një vull të kohës në letërsinë tonë", është shprehur ndër të tjera Gjetaj. Ndërkaq, duke folur për librin e tij të fundit "Muza e kujtesës", poeti Hajdin Morina u shpreh se, kjo vepër ngërthen në vetvete magjinë e veprimit, të krijimit dhe të sakrificës, të ndihmesës jo të vogël që dhanë shqiptarët për lirinë, kulturën dhe zhvillimin e përgjithshëm, jo vetëm të Evropës së vjetër. Morina theksoi figurën e ndritshme të krishterimit, Shën Jeronimin, "Jeronimi ynë i madh ia ka sjell Evropës librin e shenjtë, Biblën, andaj duhet të jemi krenarë me këtë figurë të çmueshme të popullit shqiptar. Vepra më e re letrare e shkrimtarit Prend Buzhala "Muza e kujtesës" ka për

iptare tash e afro dy mijë vjet me herët, ngjarje këto të zhvilluara nëpër pika të ndryshme të trunqit etnik të shqiptarëve", theksoi studiuesi Morina.

Publicisti Ardian Haxhaj në fjalën e tij theksoi se Prend Buzhala, thënë me gjuhën e studiuesit francez Roland Bartes, "i dyfishon kuptimet mbi ligjërimit e parë të veprës". Është kjo arsyeja që në librat studimorë, lexuesit kompletohet me njohuri, jo vetëm rreth veprës mbi të cilën bëhet fjalë, por edhe për shtrirjen e madhe të njohurive nga fushat e dijeve sociologjike, filozofike, psikologjike, teologjike, historike etj. Me një fjalë, librat studimorë të Buzhalës paraqesin edhe një përsiatje intelektuale me referencat nga burime të ndryshme të dijeve", është shprehur Haxhaj.

Kryetari i Degës së Lidhjes së Shkrimtarëve në Pejë, publicisti Sejdi Berisha duke folur rreth romanit "Mosiu fluturonte me Qerren e Zjarrtë" të Prend Buzhalës, si dhe rreth veprës letrare të shkrimtarit Buzhala, ka theksuar se karakteristikë e veprës së Buzhalës është se ai gjatë përkthimit të ngjarjes, gjithnjë shkrimin e ka të përcjell me sintezën e cila mëshëron historinë me të sotmen.

Në vazhdim poeti dhe studiuesi klinas, Ali R. Berisha, duke folur për neologizmat në veprimtarinë e Buzhalës, u shpreh se "te Buzhala kam vërejtur se është ruajtës fanatik i fjalërrënjës amë shqipe, por edhe një gatus i shkëlqyeshëm i saj. Çdo fjalë e shprehur drejt, mirë dhe tingëlueshëm paraqet një gurëkalë për fjalinë, kurse çdo fjalë një lidhës armatues për mendimin, apo gëzimimin e dhënë nga ana e tij. Në tërë këtë pasuri gjuhësore të Buzhalës, çdo gjuhëtar do të gjejë thesare dhe visare shkëlqimtare nga e kaluara e gjuhës, por akoma më shumë nga e tanishmja e saj, duke i bërë shkëlqimtare qindra e qindra fjalë të lashta, të vjetra e të lëna anësh, për ta ruajtur damarin e saj të lashtë. Nga kjo magje e gjuhës, Buzhala vazhdimisht gatun edhe fjalë të reja, duke i futur në rrugën e përdorimit të rregullt qindra e qindra të tilla, të krijuara nga letrarët e mëparshëm dhe

duke ua shtuar atyre edhe qindra e qindra të krijuara nga ai vetë", tha ai. Mikel Gojani, duke folur rreth disa aspekteve të poezisë së Buzhalës, ka theksuar se "Poezia e Buzhalës, është ndërtuar nën ndikimin evident të rrjedhave të poezisë bashkëkohore në përgjithësi, e jo në përvojën poetike të institucionalizuar tek ne, siç ka qenë modë tek krijuesit tanë të atyre kohërave. Prend Buzhala, duke kaluar nëpër procedurën e mundimshme krijuese, ka arritur të japë poezi të pakontestueshme me porosi gjithësesi kombëtare dhe universale". Me këtë rast, me fjalë rasti u prezantuan edhe Gjon Gjergjaj, kryetar i Klubit të Shkrimtarëve "Vorea Ujko", i cili tha se "para jush është njeriu që deri më tash asnjëherë nuk ka folur për veten e tij, por gjithnjë ka folur për të tjerët në qindra e qindra promovime e tubime." Ai shtoi se veprimtaria e Prend Buzhalës është e gjerë, e shtrirë si pedagog, publicist, gazetar, reporter lufte, shkrimtar, studiues i letërsisë, veprimtar politik i ilegales atdhetare e i lëvizjeve atdhetare e politike të rezistencës këndej etj. Me Buzhalën ndërlihen dy paradokse: i pari, ka të bëjë me botimet e tij: shkrimet e para i boton më 1967, kurs librat letrarë (deri më tash 13 sish), i boton vetëm mbas vitit 1995, për shkak të burgosjes politike që më 1982 e anatemiti shtetëror kundër tij. Paradoksi i dytë lidhet me veprimtarinë e tij politike: ai iu ka dhënë shumë këtyre lëvizjeve e forcave politike e atdhetare e asgjë nuk ka përfituar nga ato! "Nëpër duart e Buzhalës kanë kaluar qindra e qindra vepra të botuara, të cilave ua ka bërë redaktimet e recensionet", shtoi ai. Shkrimtari Riza Grejcevi çmoi lart personalitetin krijues e veprues të Prend Buzhalës. Ka folur edhe Valdet Berisha në emër të Klubit të gazetarëve "Midhat Frashëri" të Klinës që e lartësoi punën e Buzhalës dhe publicist e veprimtar.

Një pjesën e kësaj veprimtarie kulturore ishte e konceptuar me interpretime dhe deklamine nga veprimtaria letrare e këtij krijuesi. Vargje dhe pjesë nga veprimtaria e Buzhalës interpretuan aktorë i mirënjohur Sulejman Lokaj, aktorët klinas, Ismet Krasniqi e Dibran Raci, si dhe nxënëset Edona Raci dhe Brikena Prenaj të shkolles fillore "Ismet Rraci" në Klinë. Në fund, të pranishmit i përshëndeti krijuesi Prend Buzhala.

Në fund për miqtë u organizua një kokejt rasti.

Wilson CULAJ

Me rastin e botimit në gjuhën angleze

STUDIM MBI ISLAMIZIMIN E SHQIPTARËVE
I BAZUAR NË DOKUMENTE BURIMOREDr. Shan Zefi, *Islamization of Albanians Through Centuries* (përkthet nga shqipja: Avni Spahiu),
Drita, Prizren 2006, fq. 316

Vepra "Islamizimi i Shqiptarëve gjatë shekujve (XV–XX). Arsyet e Islamizimit dhe qëndrimi i Kishës ndaj kësaj dukurie, është fryt shumëvjeçar i hulumtimeve të autorit që i ka bërë gjatë kohës kur ai ka qëndruar në Universitetin Papnor Urbaniana në Romë, ku në bazë të këtyre, më 11 dhjetor 1992, ka mbrojtur tezën e doktoraturës me titull: *Ricerca storico-giuridica sull' "Islamizzazione e laramanizzazione degli* (dal XV al XX sec.)

Dr. Shan Zefi ka prezantuar rezultatet e hulumtimeve të veta, për një çështje sot tejet të ndërlikuar e të ndjeshme, siç është ajo e islamizimit dhe e laramanizimit të shqiptarëve. Librit i paraprijnë burimet dhe literatura e publikuar dhe ajo e pa publikuar, të cilat i kanë shërbyer autorit për ta shkruar këtë libër shumë të vlefshëm. Libri është rezultat i hulumtimeve të akteve të koncilëve ekukenikë dhe atyre kombëtarë shqiptarë, relacioneve të shumë (arq)ipeshkvijve, priftërinjve, misionarëve dhe shumë akteve të tjera të ruajtura në Arkivin Sekret të Vatikanit (Archivio Segreto Vaticano), në Arkivin historik të Kongregatës për ungjillëzimin e popujve – Propaganda Fide (Archivio storico della Congregazione per l'evangelizzazione dei populi) dhe në arkivat katolike në Kosovë etj. Në bazë të këtyre burimeve, si dhe të rezultateve të hulumtimeve të shumta të autorëve të ndryshëm, dr. Shan Zefi me veprën e vet dukshëm e bën të qartë fatin tragjik të popullit shqiptar në kohën pesëshekullore të okupimit otoman. Vepra e dr. Shan Zefit, *Islamizimi i shqiptarëve dhe fenomeni i laramanizimit gjatë shekujve (XV–XX)*, është e komponuar në katër pjesë. Në pjesën e parë shpjegohet rrënjëzimi i krishterimit në hapësirë shqiptare dhe në fajnësi, si dhe organizimi kishtar (ilir) shqiptar. Në pjesën e dytë, e cila bashkë me të tretën e përbëjnë thelbin e librit, shpjegohet problemi i islamizimit të shqiptarëve. Pjesa e tretë i kushtohet kriptokrishterimit (laramanizimit) të shqiptarëve, derisa në pjesën e katërt jepet qëndrimi i Kishës Katolike ndaj fenomenit të të laramanizuarve dhe të islamizuarve shqiptarë. Është e natyrshme se autori e ka qëndrimin e vet ndaj kësaj fenomeni në përputhshmëri me frymën e Kishës Katolike.

Shtrohet pyetja, a ka vepruar drejt autori kur lirët dhe dardanët

i ka konsideruar si paraardhës të shqiptarëve. Gjithsesi, përkundër një doze objektive, mendoj se ka vepruar drejt. Tanimë është e njohur, se shumë shkencëtarë, filimisht paleontologë, etnologë, historianë dhe shumë të tjerë, theksojnë se përveç helenëve (grekëve), në juglindje të Evropës, i vetmi popull autokton është populli shqiptar. Shqiptarët, kryesisht, prejardhjen e tyre e trashëgojnë nga popullata paraantike ilire, dardane dhe dekomezionë. Përveç emrit që e trashëgojnë prej njëri-tjetrit nga fiset më të vogla ilire (Αλβανοί – Albanoi), të cilën Klaudie Ptolomei (shek. 2 pas K.) e vendos në pjesën e sotme veriore të Shqipërisë, këtë e mëson edhe ngjashmëria e gjuhës shqipe me gjuhën ilire, trake dhe dekomezionë, por edhe rezultatet e hulumtimeve paleolinguistike, etnologjike, arkeologjike, historike, gjenetike dhe të tjera. Këtu është mirë të theksohet se këtë të vërtetë, me rastin e formimit dhe finalizimit të Memorandumit famëkeq të Akademisë Serbe të Shkencave dhe Arteve (të cilën kam pasur rast ta shoh personalisht, sa isha vepërimit i ASHABH në Sarajevë), të nënjetën Akademitë të Shkencave dhe Arteve në Beograd, ka qenë e detyruar ta pranojë edhe profesoresha e Fakultetit Filozofik të Beogradit, si dhe eksperti i njohur për antikën greko-romake, Fenula Papazoglu (1917–2001). Ja çfarë thotë profesoresha: "Nuk përjashtohet se kjo popullatë (dardanët, vër. A.Š.) e ka mbijetuar periudhën e pushtimeve barbare dhe invadimeve të mëdha, veçanërisht në vendet e vogla të urbanizuara, dhe që ka hyrë në Mesjetë me emër të ri – shqiptarët."¹ "Il ne faut pas donc exclure la possibilité que les Dardaniens qui ont échappé à la romanisation aient aussi survécu les migrations et qu'ils aient fait leur apparition dans le Moyen âge sous d'Albanians".

Pjesa më e vlefshme e kësaj vepre, besoj se do të pajtohem i gjithë, është pjesa e dytë dhe e tretë, të cilat, mund të thuhet, e përbëjnë një tërësi. Në këto pjesë autori e shpjegon procesin tragjik e shpeshherë të dhunshëm të islamizimit të shqiptarëve, përkatesisht mënyrën origjinale të luftës për mbrojtjen e krishterimit në mënyrë që të pranohet islamizimi veten në formën e jashtme, përkatesisht inkudrimi në format e jashtme në shoqërinë myslimane,

kurse në brendësinë të mbeten në fenë e vjetër – krishterim (katolicizëm). Kemi të bëjmë me laramanizmin, përkatesisht kriptokrishterimin, saktësisht kriptokatolicizmin. Me të drejtë themi se ky fenomen është specifikum shqiptar apo speciei sui generis, siç e cek edhe vetë autori, dhe është gati e vetmja mënyrë e mundshme që t'i kundërvihet procesit të dhunshëm të islamizimit të shqiptarëve. Periudhën më të rrezikshme për të krishterët (katolikët) shqiptarë, autori e apostrofon kohën e Luftës së Kretës (1645–1666). Gjatë kësaj periudhe janë braktisur/shkatërruar shumë ipeshkvi Katolike Shqiptare, por jo vetëm ato. Shqiptarët katolikë, sipas hulumtimeve të autorit, në këtë kohë, por edhe në kohëra tjera, e kanë ndier veten më të sigurt në vendet pasive malore, mu ashtu si të gjithë katolikët joshqiptarë në juglindje të Evropës. Si një problem të jashtëzakonshëm në atë kohë, autori me të drejtë e thekson edhe mungesën e Klerit si dhe dhunën më të tmerrshme që e kanë përjetuar, si ngulja në hu, varja (furja) publike etj, që gjakpirësit otomanë i kanë ushtruar mbi ata ipeshkvij dhe meshtarë, të cilët kanë pasur trimëri të qëndrojnë me shqiptarë katolikë. Motivi shtesë për islamizim ishte lirimi nga tatimet e larta dhe mundësi për të arritur vende/poste më të larta shoqërore në Perandorinë Osmane.

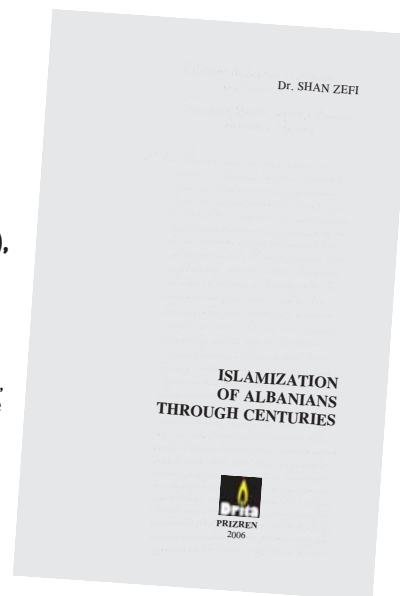
Kështu që, qysh në vitet e 30-ta të shek. XVI një numër i madh i të islamizuarve shqiptarë kanë ushtruar shërbime ndër më të rëndësishmet në Perandorinë Osmane. Ushtrues të tillë ishin: Ajaz Pasha nga Vlora, i cili prej vitit 1536 ka qenë vezir i madh; Ali Pasha, vezir i madh prej vitit 1539 deri në 1541; Sinan Pasha me prejardhje nga Dibra, okupuesi i Jemenit dhe pesë herë vezir i madh prej vitit 1580 deri 1596; Ferhad Pasha, dy herë vezir i madh prej vitit 1591 deri në 1596 etj. të kujtojmë edhe në kohën e më vonshme Mehmed Ali Pasha me prejardhje shqiptare, pasha i Egjiptit në vitin 1805 dhe njeriu i parë mbas mbretit të Egjiptit (1841–1849), themelues i dinastisë egjiptiane hediva.

Meriten më të madhe për ruajtjen e katolicizmit ndër shqiptarë, si dhe në vende tjera të Evropës juglindore, e kanë pasur Françeskanët. Porse, ata nuk kanë qenë të vetmit.

Për t'u ruajtur nga shkatër-

rimi i tërësishëm, kisha shqiptare ka organizuar më 1703 Kuvendin e parë Kombëtar, që ka pasur për qëllim ndalimin e islamizimit dhe laramanizimit dhe të nxisë ripërtëritjen e Kishës Katolike ndër shqiptarë në përputhshmëri me dekretet/përfundimet e nxjerra nga Koncili i Tridentit. Por presioni dhunues i otomanëve, ka bërë që kuvendi mos të arrijë sukses të pritura, madje edhe mbas kuvendeve kombëtare shqiptare të mbajtur më 1895 dhe shumë sinodeve ipeshkvnore. Autori në hulumtimet e veta ka hasur në shembujt e dëshmiheroike martirizues të fesë katolike, mu ashtu si në kohën e Dioklecianit. Në përndjekjet e të krishterëve shqiptarë posaçërisht kanë qenë të theksuara krimet e torturuesve aziatikoturq kundër ipeshkvijve, klerik katolik dhe popullit të krishterë, aty kah fundi i shek. XVIII. Këto krime/tortura autori i ilustron me varjen e ipeshkvit të Shkodrës Anton Negra dhe pasardhësit të tij, Anton Barbi, dhe shumë priftërinj katolikë. Nga kjo kohë e deri kah fundi i shek. XVIII, ipeshkvijtë katolikë s'kanë pasur mundësi të kthehen e të banojnë në Shkodër. Nuk ishin vetëm ata me këtë fat (të keq), por edhe shumë të tjerë ipeshkvij katolikë shqiptarë që s'kanë mundur të kthehen në vendet e veta. Përveç kësaj, shqiptarët, sikur edhe në Bosnje e Hercegovinë, Likë, Slloveni, Hungari etj, kanë qenë pre e hierarkisë ortodokse, e cila ka kërkuar nga shqiptarët që t'ia paguajnë me forcë tatimin patriarkut të Kostandinopojës. Mungesa e klerit katolik dhe mundësi që t'u zbritet tatimi, ishte motivi tundues që shqiptarët katolikë të konvertohen në ortodoksizëm. Hulumtimet e historisë së kishës shqiptare dhe historisë kombëtare shqiptare duhet patjetër që hulumtimet e veta t'i zgjerojnë edhe në këtë drejtim, sikurse gjatë viteve 70-ta ka vepruar prof. Krunoslav Draganovi për Kroatët e Hercegovinës lindore dhe Malit të Zi, me librin e tij: *Massenübertritte von Katholiken zur "Orthodoxie" im Kroatischen Sprachgebiet zur Zeit der Türkenherrschaft, Romë 1937*.

Autori, po ashtu, e thekson faktin se islamizimin e shqiptarëve e ka përsheptuar përzjerja e feve,

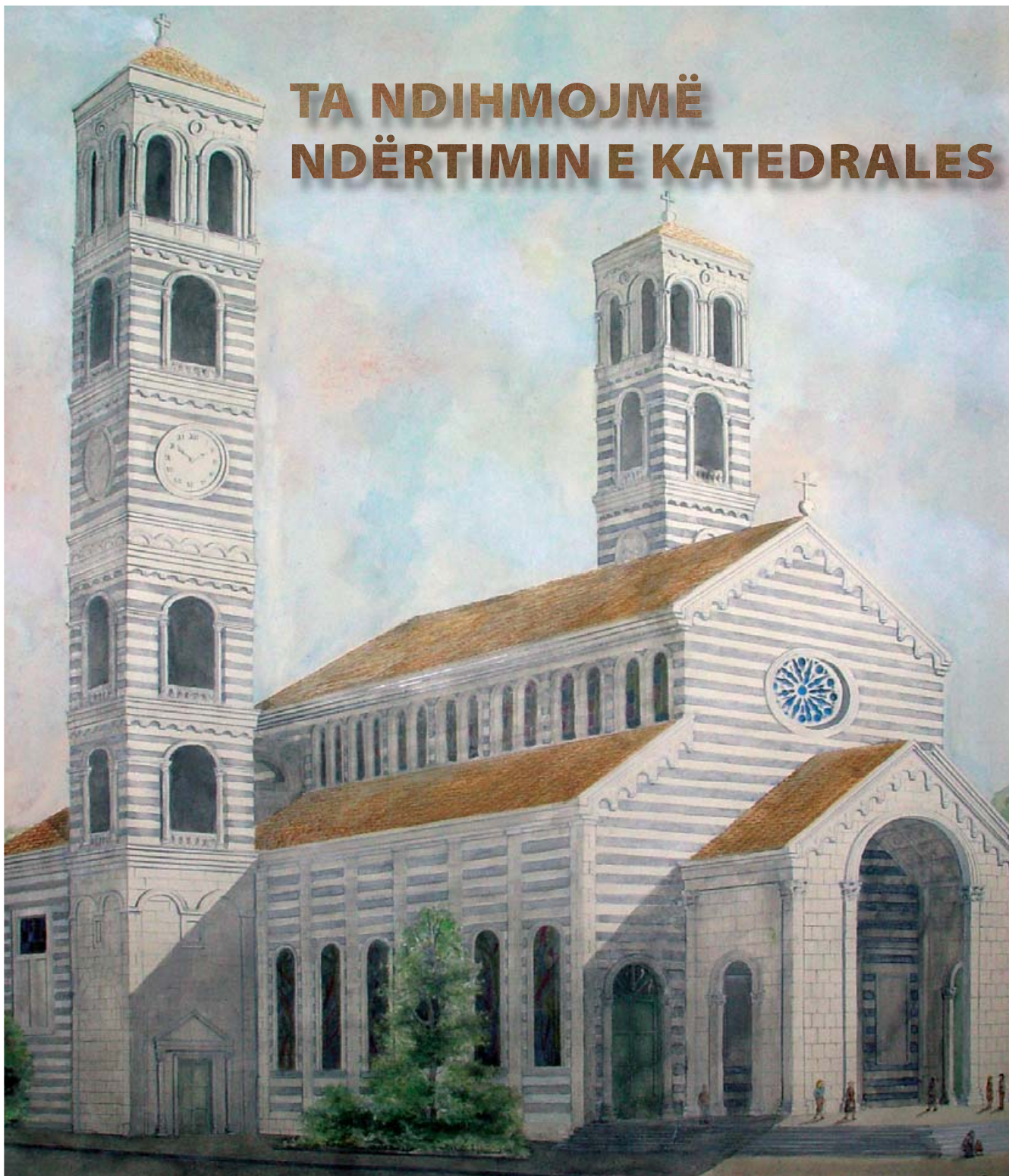
posaçërisht martesat e vajzave katolike me meshkuj myslimanë. Autori shpjegon, se nga martesat të këtilla të përziera, meshkujt kanë qenë të edukuar si myslimanë, kurse gratë si katolike, por për t'u mbrojtur nga ndonjë sëmundje, janë pagëzuar edhe fëmijët myslimanë, kurse myslimanët në disa raste kanë marrë pjesë në ritet e krishtera. Shtoji këtu, se një gjë e tillë ka ndodhë edhe në disa shenjtërore në Bosnje, Hercegovinë, Slloveni, Likë... prej të cilave më e njohura është ajo e Shën Gjon Pagëzuesit në Podmirlaqje afër Jajcës. Është shenjtëroreja, në të cilën kanë shtegtuar dhe shtegtojnë pjesëtarët e të gjitha religjioneve monoteiste, dhe e cila e ka përjetuar, ndër të rrallat, kohën e okupimit të Perandorisë Otomane, deri sa në fillim të luftës (në BH-vër. e përkthe.) ushtarakët serbë e kanë rrënuar.

Ka shumë pakë vepra për të cilat mund të pohohet se kanë lindur në bazë të burimeve, posaçërisht nga ato të arkivave perëndimore. Për historinë e popullit shqiptarë mos të flasin. Jemi thuajse në fillim. Pikërisht në këtë drejtim libri i dr. Shan Zefit ka një vlerë të madhe. Do të jetë vështirë në të ardhmen pa këtë vepër, shpresoj edhe në ato vepra që do të pasojnë, të shkruhet historia e popullit shqiptar, e në veçanti, historia e krishterimit ndër shqiptarë. Ajo që duhet vazhdimisht të kihet parasysh, është nevojja e përcjelljes dhe marrjes në konsiderim të rezultateve të gjurmimeve më të reja nga fusha e arkeologjisë në hapësirën historike shqiptare, ku për çdo ditë po del në pah krejtësisht një figurë e re për shqiptarët dhe historinë e tyre, për dallim nga ajo se çfarë po paticipohet më së shpeshti.

Dr. sc. Ante ŠKEGRO,
historian në Institutin Kroat për histori.

Ky recension u paraqit në Zagreb gjatë promovimit të të njëjtit libër të përkthyer në gjuhën kroate në vitin 2003.

TA NDIHMOJMË NDËRTIMIN E KATEDRALES

Jam mik i Kishës Katolike dhe dua ta ndihmoj ndërtimin e Katedrales “Nëna Terezë” në Prishtinë!

Gjithë juve miq dhe bamirës të dashur ju mundësojmë ta jepni kontributin përmes xhirollogarive bankare.
Faleminderit!

**Raiffeisen Bank
Kosovo J.S.C.**
Prishtina, Kosovo
SWIFT code: RBKORS22

**Adm. Ap. e Prizrenit
Numri i llogarisë:**

EUR: 1501 090000 1990 20
USD: 1501 090000 3765 30
CHF: 1501 090000 3764 33

Valuta	Banka	Shteti	SWIFT/BIC
EUR	Raiffeisen Zentralbank Oesterreich AG	Vienna, Austria	RZBAATWW
USD	American Express Bank, LTD	New York, US	AEIBUS33
CHF	UBS AG	Zurich, CH	UBSWCHZH80A